כל הלילה עד הזכר - הבנה לקריאת האמלה

ו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב צַו
אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
ב פַּקֵּד יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לְמֵימָר
דָּא אוֹרַיְתָא דַּעֲלָתָא הִיא עֲלָתָא

לקט בהיר

א) פי׳ כל מקום שמינתה תורה מלשון הרגיל, מלומר דבר מו אמור, ואמר לו, הלא דבר הוא, ולא נאנס עשה זאת, והנה מוך ממה שלמדו חז״ל בקידושין כל זאת מן הכתובים, ומוך ממה שמינת לו הוא מבנין הכבד, וחזקות ואמנות הוא אומר, הסברא והדעת נותנת שהצווי הוא ענין פקידה, הפך השאלה והתחנות, השייך מן המלך אל העם או מאב לבנו ומן אדון לעבדו, זה פשוט הוא שכאשר ראינו שדרך תורתינו הק׳ ליתן לנו מצוותיו בלשון דיבור ואמירה ובמקומות אחדים שיהה לומר בלשון צוי, טעמו הוא, שבענין הזה ובמלוה הזאת צריך לזרז אותנו שלא להתרשל, וענין התרשלות יכול להיות בכמה אופנים, כגון לשלא את הטמאים מתוך לתמהה דבר זה מן העבודות הקשות ביותר לפגוע באנשים ולהכריחם נגד רצונם ורצון כל המשפחה והשבט כידוע, או ענין הנחלות לעשות כרצון איש ואיש, ולפעמים צריך המושל לזרז מפני שרצונו שיעשה פקודתו מיכף ומיד, גם פעמים רצונו שבמשך הזמן יהיה המצוה כמצות אנשים מלומדה ויגרום התרשלות בדבר, אבל רצונו שיהיה חק קבוע ולא יעבור, לזה אומר דבריו בדרך צוי ופקידה, ובמה שלפניו אמרו חז״ל כוונת הכתוב בזירוז להיותם קרבנות (פרשה זו מדבר בכל הקרבנות כולם) נוהגים מיד (אפילו במדבר), ובפרט עולת התמיד שאינה צריכה שום סיבה, כמו עולה שצריך מי שהוא להתנדב או חטאת ואשם שבחטא תלוי או מוספים שבזמן הם תלויים, גם היה דעת עליון שבענין הקרבנות הוצרך לזרז שלא יבא בם התרשלות במשך הזמן והדורות, ובא ר׳ שמעון להוסיף (ולא לחלוק שלא אמר ר׳ שמעון אומר, ועוד נשמע מאומרו „ביותר״ צריך לזרז שפירושו אמת שצריך זירוז מיד ולדורות אבל ביותר וכו׳) שמון מהנהו ב׳ דברים יש עוד חסרון כיס, ודבר ידוע הוא שדעת אדם ורצונו נמשך אחר ממונו והונו, ובזה יבנו רז״ל קושיא שיש בענין, אם רצון הכתוב להוציא חיוב קרבנות או קרבן עולה בלשון צוי למה המתין עד עתה ולא בתחילת פ׳ ויקרא, כי שם היה המדובר בעולה נדבה ובנדבה לא שייך זירוז כל כך כמובן (לבוש): ב) רבו בזה הפירושים מה זה חסרון כיס יותר מבשאר מצות אשר רובם ככולם מצויים בדמים, ואינה קצת מהם, יש אומרים חסרון כיס לבעלים בקרבן עולה שאין להם בה כלום (משא״כ בשלמים או בחטאת שיש לו כפרה ויוצא בה ידי חובתו) לזה לא יתרשלו הכהנים כדי לעשות חסק על הבצע ולא להפך (לבוש), יש אומרים שהכהנים ירוצו ויבקשו להקריב שאר קרבנות שיש להם חלק בבשר, ועבודת העולה יהיה מונח בקרן זויות (ד״ד), יש אומרים שעבודת הכהנים בכלל יהיה נגזה ונשפל שאין להם פרנסה אחרת כגון מספר או שדות וכרמים, והרמב״ן ז״ל כתב שזה שייך על אומרו זה קרבן אהרן ובניו שמנחותיהם כולו כליל, ויש אומרים ששייך על הוצאת הדשן שצריך בגדים אחרים, והאור החיים הק׳ כתב ששייך על העניים שהאש אוכל אותם כל הלילה בלי צורך, גם היה שם מדורה מיוחד רק כדי לקיים אש תמיד וגו׳, והחזקוני ז״ל אומר לפי שהדין שהכהן

אור החיים

ו) **ב. צו** את אהרן.״) אמרו ז״ל בת״כ אין לו אלא זירוז״) מיד ולדורות ח״ר שמעון ביותר וכו׳ כל מקום שיש חסרון כיס ע״כ, הגה לת״כ יש כאן זירוז״) לגד מה שגדלו פרטי דיני העולה בגילה, מה שאין משפט דומה לה בכל הקרבנות, לזה זרזו מיד פי׳ לאותו זמן יתנהג, כמו שלמדו בת״כ (בברייתא דרי״ש) מפ׳ גרות דכתיב (אמר כ״ד ב׳) לו את בני ישראל ויקחו אליך וגו׳ וכתיב (בהעלותך ח׳ ג׳) ויעש כן אהרן״). לדורות פי׳ שיתנהגו משפטי העולה ככתבן לדורות,״) שאמרו

אור בהיר

א) בא לאהרן למה שיהה ואמר לו ולא אמר דבר. ב) חז״ל (קדושין כט.) למדו זאת מלו את יהושע וחזקיהו ואמליהו. ג) פי׳ למה צריך כאן זירוז יותר משאר מצות הנוהגים מיד ולדורות. ד) הרי שעשה אותו מיד, כ״כ הבא לו פירושו מיד, ומה שהוא לדורות למדינו (קדושין כ״ט.) מע״ז, דכתיב מן היום אשר צוה ה׳ והלאה לדורותיכם. ה) ולמה צריך לימוד על זה, פשיטא, כשאר

אור החיים

ז״ל (בפסיקתא וילקוט פנחס) ח״ל לפי שהיו ישראל אומרים לשעבר היו המסעות נוהגים והתמידים נוהגים פסקו המסעות פסקו התמידים ע״כ, הרי שיש מקום לטעות שלא תנהג לדורות, וחסרון כיס שאמר ר״ש רבו בו הפירושים, וי״א לאו דוקא חסרון כיס אלא ה״ה ריבוי הצער״), וי״א כי היה בעל ממלכתו כל הלילה והוא חסרון כיס, וי״א חסרון כיס הוא לישראל שאבני עולה נשרפים על המזבח ואינם נהנים מהם, וי״א חסרון כיס לכהן שהוא ירצה להקריב קרבנות אחרים שיש לו זכות בהם משא״כ העולה שכולה כליל ואין לו בה אלא עור, וכל הדברים רחוקים בעיני, ואולי נראה שהוא על התמדת עליה״) שאמרו ז״ל (יומא מ״ה) ג׳ מערכות של אש היו שם וכו׳ שליש אין עליה כלום אלא לקיים אש תמיד תוקד וגו׳ ע״כ, על פרט זה אמר חסרון כיס, פי׳ אלא דבר שאין בו אחד מהקרבנות אלא שתהיה האש אוכלת עליה כל הלילה, וגם הם שויס ממון, עוד נראה כי חסרון כיס הוא לגד שמצות עולת תמיד עשה בה הכתוב דבר גדול דכתיב (פסוק ה׳) וביער עליה הכהן וגו׳ וערך עליה העולה, ותנו רבנן בת״כ מנין שלא יהיה דבר קודם לתמיד של שחר ת״ל עליה״) העולה ע״כ, ותניא בתוספתא דפסחים (פ״ד) כל הקדשים שהקריבן קודם לתמיד של שחר וכו׳ פסולים וכו׳ ע״כ, הא למדת אם אין עולה כל הנעשה קודם לה פסול, ומה ישתלשלו דברים רבים שיש בהם חסרון כיס, הרי שהביא כבש בן שנתו ואם היה מקריבו סמוך להבאתו״) היה כשר ולגד שאומרים לו עמוד (עד) שיקריב תמיד של שחר הרי זה הפסידו בהביית שעה אחת, כי מונין שעות לקדשים, כדאיתא בפ״ב דחגיגה (כ״ה) ובפ׳ על אלו מומין (בכורות ל״ט), וכן משכחת לה אם קמן והקטיר קודם ה״ז פסול, גם משכחת לה שיהיה זמן שלא היה להם כבשים להקריב בזמן שהיתה ירושלים במצור ואין מניחות לעבודת בית אלהינו להקריב קרבן מהקרבנות הבאים משאר בעלי חיים והמנחות והקטורת ונריחם ישראל לתת ממון רב בכבש לגד שאין מניחות להקריב עד שיקדיש, וכן תמצא (ב״ק פ״ב) שהיו משלשלין להם קופה מלאה דינרי זהב בעד כבש א׳ ואין לך חסרון כיס גדול מזה, ואולי שאם לא היה העיכוב המחיר לא היו נותנים כל הפלגה בכבש א׳ בכל יום, ובפרט מנכסי גבוה:

לאמר. אין ידוע למי יאמרו, ואם לדורות, הרי דבר זה נשמע מאומרו לו כמו שכתבנו בסמוך, ואם לומר לישראל כדי שיכינו העולה ומכשיריה ועצי המערכה, הרי אמר וידבר ה׳ וגו׳ לאמר. ואולי כי לזה עניו שיאמר לאהרן דרשות הרמחות במכתב אלהים והדקדוקים אשר יכוין להם הכתוב, כי הפסוק הוא כחוק הסתום, ומה שתמצא שדרשו ז״ל אינו אלא לפי מה שקדם אליהם מההלכות שנאמרו למשה בסיני״) ואותם לזה ה׳ לאמר לאהרן, או ירצה לגד שהכשיר עולים על המזבח הגם שנפסלו כאמור בדבריהם (ת״כ) בפי׳ הכתוב, לזה לזה שיאמר להם שישתלו לבל יעלו מן הפסולים ברצותם כי אינם יורדים יחשבו כי אין קפידא כ״כ בעלייתם ולא יתנו אליהם לב לשומרם לבל יעלו, לזה לזה לאמר להם״) שישמרו שלא תעלה אלא תורת העולה, פי׳ עולה כתורתה וכמשפטה בלא ליגה בלא יליאה וכו׳:

זאת תורת העולה וגו׳. רבי יהודה דרש (ת״כ כאן) ג׳ מיעוטים, זאת, היא, וה״א של

אור בהיר

מצות. ו) הפשט, ניחות, סלו כליל וכו׳. ז) ולא על הקרבנות קרבן התמיד הוא אומר. ח) פי׳ על העניים אשר על האש יהיה ניתן העולה בלי הפסק ביניהם. והגם שבמנחות מ״ט מסיק שהוא רק למלוה ולא לעיכוב, ומה דתניא בתוספתא דפסחים „פסולים״, אמרו שם בתוספות שהוא רק מדרבנן, אין קושיא, שידוע דרכו של רבינו המחבר ז״ל לדרוש ולרמוז בכתוב איפורי דרבנן ואפילו מילי דמסידותא, והוא כענין אסמכתא שאמרו חז״ל ועיין כתובות י׳ ע״ב מאי אלמנה וכו׳. ט) למשל ביום הנאתו בשפה ו׳ נעשה בן שנה והתמיד אינו נקרב קודם שנה ז׳. י) ואם לא יאמר אותם משה לההרן אלא דברים ככתבן, מנין ידע אהרן להתנהג בכל פרטי דרשות רז״ל. יא) ויהיה מיבא לאמר מקומר למטה, שיאמר אהרן לבניו שדוקא זאת שיש לה תורת עולה דוקא היא

הֵעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל־ עַל דְּמִתּוּקְדָא עַל מַדְבְּחָא כָּל

מ זעירא

לקט בהיר

המפגל לו מנבל בהמה בלומם בשוגג ובפשיעה פטור מלשלם, לזה זרז הכתוב ביומר שלא לגרוס מסרון כים במעות הקדש לו בממון מבילו כי עון פלילי היא זאת, ומכון: ג) ר"ל הגם שנאמרו הקרבנות כולם ודיניהם בפ' ויקרא, מזרו ונשנו כאן משום פרטי ההלכות שנתחדשו בהם, כגון שם גמר העניין בחומרו והקטירו, וכאן ממשיך פרטי דיני ההקטרה שיכול להיות כל הלילה אמר שזרקו דמם ביום, חה פשוטו, ורז"ל הוסיפו ללמוד הלכות מריבוי ומיעוט שים בכתוב כדלקמן: ד) אמר קחם חלבים ואברים שפירושו כל מיני קרבנות, ולפי"ז אין פי' עולה קרבן עולה אלא פירושו זאת תורתם של אותן דברים הצריכים לעלות על המזבח, ומהו תורתם, שיכולים לעלות כל הלילה: ה) שהיה די לומר העולה (פי' הצריך לעלות) עולה על המזבח כל הלילה, ומינת תורה

רש"י

ללמד[ד]) על הקטר חלבים ואברים[ד]) שיהא* כשר כל הלילה (ת"כ - מצילה כ"ח.), וללמד על הפסולים אחר אם עלה ירד ואחר אם עלה לא ירד, שכל תורה* לרבות הוא בא[ה]), לומר תורה אחת לכל העולים, ואפילו פסולין שאם עלו לא ירדו (ת"כ - זבחים כ"ג): **הוא העלה.** למעט* את הרובע ואת הנרבע וכיוצא בהן

שיהי נשתאת • שהיא. • תורת. • מעט.

אור החיים

העולה שניה, למעט נשחטה בלילה, ונשפך דמה, ושילת דמיו חוץ לקלעים, אלו אם עלו לא ירדו, אבל הלן, חבת היומא, והטמאת וכו' אם עלו לא ירדו, וכל שאר הפסולים אם עלו לא ירדו, כי תיבת תורת ריבוי היא, חה שיעור הכתוב זאת תורת העולה היא העולה פי' כל שעלתה על מוקדה וכו' תורת עולה יש לה, ואין לך בה פיסול אלא קודם שעלתה, אבל אם עלתה על מוקדה על המזבח תורת עולה יש לה בכל גוונא, וכל הפסולים עברה המזבח זולת ג' דברים שמיעט כאחר, שלא היה לו לומר אלא תורת העולה עולה על מוקדה, ואמר זאת, היא, וה"א, למעט כאחר:

הוא העולה. כתב רש"י ז"ל מיעט הרובע[ב]) וכו', לא ידעתי למה בחר יותר לפרש הכתוב אליבא דר"ש ולא אליבא דרבי יהודה שכתב למעט הנשחט בלילה ונשפך דמה, ועוד לא דקדק יפה הרב בלשונו שלא כתב המיעוטים בזאת אלא בהיא העולה ור"ש מחאת דרש, ופשוט אצלי כי ממיעוט

אור בהיר

העולה, כלומר היא יעלה. יב) וכל פסול שנעשה קודם נתנו לעזרה. יג) פי' אל תאמר שר"ש הגם שאמר מיבת זאת כוונתו על היא העולה אלא שלא גמר דבריו. יד) פי' מיעוט פרטי. ודע כי פלוגתא זו מובאת ב' פעמים, בת"כ כאן וגם בזבחים פ"ד, ולשון זה „בת"ל זאת" מיתא מזבחים, אבל בת"כ וח"ל ת"ל זאת היא העולה הרי אלו מיעוטים עכ"ל, וקושיית רבינו על רש"י הוא שהרי בדי הוא ובהכרח לומר שטעם הש"ס מדייק ולא הלשון של ת"כ, כי נתמת אין כאן לר"ש אפי' בת"כ אלא מיעוט אחד, וכמו שאמרנו בפירוש בהוריות, ולא הי"ל לרש"י לדרוש הדרוש על מיבת היא העולה, אבל כבודו של רש"י במקומו מונח, כי ודאי שמודה ר"ש שמיבת „היא" ומיבת העולה מיעוטים הם, אלא שסובר שמאחר שג' מיעוטים נאמרו הכל במאמר אחד נחשבו לא', וא"כ דעת רש"י ז"ל שאין להקפיד בחיה מיעוט מהמיעוטים מלינו הדרוש, וכשבאה זאת כתב רבינו המחבר ז"ל בעצמו בפ' אחרי י"ז ג' ד"ה אים אים עי"ש. טו) וכי

אור החיים

עלו לא ירדו, אם ירדו לא יעלו, אמר עולה לא שנו אלא שלא משלה בהם האור, אבל משלה בהם האור יעלו, והגם דאיכא התם מאן דמתני[יח]) אסיפא דעלמות והגידים והקרנים וכו', הרי מסיק בגמרא דלא נפקא פלוגתא אלא בסיפא, אבל בריפא האברים והאימורים הפסולים שנתרבו מהעולה שאם עלו לא ירדו ואם ירדו לא יעלו לכ"ע אם שלט בהם האור יעלו הגם שירדו, ולזה אמר הכתוב כנגד אותם שמשלה בהם האור על מוקדה, וכנגד אותם שעדיין לא משלה בהן האור אלא עלו למחבת אמר על המחבת, וחלקן הכתוב לגד שישתנו בדינם, על המוקדה תעלה הגם שירדה, אבל מה שהוסיף הכתוב לומר על המחבת דוקא אם עלתה ולא ירדה, ולזה הקדים הכתוב לומר על מוקדה קודם לומרו על המחבת, ומן הראוי יקדים עליית המחבת כי אינה מוקדה אלא אחר שקדם המחבת[יט]) אלא נתכוין לרשום הדרגה ראשונה שבה יחזיר הפסול כשר ממש לעניין אם ירדו יעלו, ואחר כך אמר הדרגה שניה שאין בהם הסרת פסול אלא כל עוד שהם על המחבת כאחר. ובתורת כהנים נחלקו ר"ג ור' יהושע ר"ג סובר על המחבת כל דבר שראוי למחבת אם עלה לא ירד ואפי' נסכים ור"י סובר על מוקדה דוקא ולא נסכים וכו'[כ]), ועי' פנים לתורה:

ובדרך רמז תרמח כל הפרשה על גלות האחרון שאנו בו לנחמנו מעצבון נפשינו, כי כל איש ישראל מאנה הנחם נפשו בראות אורך הגלות, נראה למי דומה, למצרים ת', לבבל ע', לשניהם יחד ת"ע, והן היום אלף ותרע"ב מה אייחל עוד, ולא גלות לבד אלא עניי מהאומות כי כל גוי וממלכה בבני ישראל יעבודו, ואשר זה יסובב חשוב לא עוב, כי שפת אמת לא הופכה בכוונת[כא]) והאריכה לשון שקר, ובא הלופה ומביע עד סוף כל הדורות קורא הדורות מראש והודיע למשה לזה לישראל וברא"ש בני תורה שפתי כהן אשר תורה יבקשו מפיהו אהרן ובניו להודיע לדורות[כב]) את הדבר הזה, זאת תורת העולה, אמר זאת למעט כל העליות[כג]) שאין כמוה עולה, וחזר ופירש מי הוא זאת, ואמר הוא העולה כבר[כד]) דכתיב (שה"ש ג') מי זאת עולה מן המדבר. על מוקדה על המחבת הם ב' פרטים שאנו בהם, הא' שאנו בני תורה[כה]) מה שאין בכל האומות, והב' שאנו מיוסרים בגלות ויסורין ודלות, כנגד התורה אמר על מוקדה שנמשלה התורה לאש, וכן תמצא שאמרו ז"ל (תענית ד') האי לורבא מרבנן דרתח אורייתא וכו', וכנגד הגלות ונגפיו אמר על המחבת כי היסורין מתיחם להם שם מחבת להיותם כפרה, וכן הוא בלשון חכמים (ברכות ה'). והודיע הכתוב כי באמצעות ב' דברים תהיה עלייתנו מיועדת בהפלגות המעולות משונות לשבח שבחים אשר לא היה ולא יהיה. ובאיר עד מתי יהיו ישראל בגדר ב' דברים אלו, כל הלילה שהוא זמן הגלות הנמשל לגילה אמר מה מלילה (ישעי' כ"א) וכן בפסוק ליני הלילה דרשו ז"ל (חו"ח רות) על הגלות, עד הבוקר שהוא זמן שיריק עלינו כבודו ואתה בוקר, ⁄והזמן הוא אחר עבור ת"ק לאלף הששי, לפי מה שקדם לנו מדבריהם ז"ל (ב"ר י"ט) כי יומו של הקב"ה אלף שנה, ומֵהַשָּׁכֵל יהיו ת"ק ראשונה מדת לילה ות"ק שניה מדת יום[כו]), והודיע ה' כי עד הבוקר כי כשיגמר ת"ק שנה בגלות עד הבוקר שיהיה העליה, ובוקר זה אין אני יודע אם בוקר של אלף הה' או בוקרו של אלף הו' כי באלף הד' גלה

אור בהיר

אין אנו יודעים שהמוקדה היא על המזבח. מז) מאמר זה של עולה. יז) שהרי המוקדה נאמצע המזבח. יח) ולפי"ז ג"כ נתיישב בטוב טעם ייתור מיבת על המזבח, שדוקא מכח הייתור מלאו לדרוש כן בין ר"ג ובין ר"י. יט) מוה"ק תשש קפ"ח א"ל (הגמונא) לר' אלעזר וכו' והא כתיב שפת אמת תיכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר, אין מיומין דעלמא קיימין במלכותא וכו', ואתון אתיר הוה לכו מלכותא וכו' וקרא אתקיים בכו דכתיב ועד ארגיעה לשון שקר, א"ל (ר' אלעזר) וכו' אילו אמר קרא שפת אמת כוננה (לשון הווה) לעד הוה כדקאמרן, אבל לא כתיב אלא תיכון (לשון עתיד) וכו' דהשתא שפת שקר קיימא וכו' ומגו ארך תצמח עכ"ל. כ) ובזה מיושב קושיתינו מתיבת לאמר. כא) פי' כל הגאולות. כב) היא עם בני ישראל. כג) מה שאין כן ישראל כשיצאו ממצרים. כד) כמו ויהי ערב קודם ואחר כך ויהי בקר.

הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃ ג וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ

לִיקָיָא עַד צַפְרָא וְאֶשְׁתָּא דְּמַדְבְּחָא תְּהֵא יְקָדָא בַּהּ׃ ג וְיִלְבַּשׁ כַּהֲנָא לְבוּשִׁין דְּבוּץ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יַלְבַּשׁ עַל בִּסְרֵהּ וְיַפְרֵשׁ יָת קִטְמָא די תֵיכוֹל

לקט בהיר

ריבוי הוא, שאפילו אינו צריך לעצות ואינו נדין שיעלה, והכהן העלה אותו בין בשוגג ובין במזיד נעשה דינו כמו אותו שצריך לעלות (ואין נכללים בזה נסכים שאין עלייתם ממנת עצמם אלא ממנת הקרבן - גמר׳), אבל מינת „הוא״ העולה גם כן מיותר הוא, והוא מיעוט, שדוקא הוא יעלה הכשר שהיה המדובר בו, לזה אמרו חז״ל לקייס שניהם, שאותן פסולין שלא היו יכולים להעשות רק אחר הקדשם ורק אחר שנאו בעזרה, כגון הלן, והנשפך דמו בלי זריקה, והנטמא, הסברא נותנת שעל זה בא הריבוי, אבל אותם פסולים שלא היה פסולן בקודש פי׳ לא ממנת שנקדשו נפסלו כגון בעל מום, או נעבד וכו׳ הגם שהוממה בעזרה על זו בא המיעוט, ופשוט הוא שאם נעשה הפסול קודם שהוקדש, שירד אחר שעלה, שהלא אין הקדשם הקדש, שאין קדושין תופסים בבעל מום, ונשארו פולין, ובלא פסוק זה ידענו שאין פולין קרבין על המזבח (גמר׳): ו) והוא מלשון בגד, כמו (ש״א י״ז ל״ח) וילבש שאול את דוד מדיו, והמיבה נגזר מתיבת מִדָּה, שהמלבוש נעשה למדת האדם, ולאויה היה לכתוב מדמו שהה״א נהפך לתי״ו, כמו תורה תורתו, אך מצינו שחסר כגון (איוב י״א ט׳) ארכה מארץ מִדָּה, שהיה צריך להיות מדמה (רא״ם), ומדאמר בכינוי מדו שפירושו מלבוש „שלו״ שמיוחד לו, א״כ הוא אחד מבגדי כהונה ולא בגדי חול, והמכנסים כמיב אחריו לבדו האבנט והמצנפת אינם מלבושים כמו אלו הב׳ א״כ בהכרח שהוא הכתונת, ועל זה קשה מה ת״ל מדו פי׳ ממה נפשך קשה, אם עבודה זו צריכה בגדי כהונה היכן הם שאר ב׳ הבגדים אבנט ומצנפת הלא ד׳ בגדים מעכבין זה את זה, והכתוב אמר בלשון יחיד מדו ולא אמר מדיו, ואם אינה צריכה בגדי כהונה למה א״כ הכתונת והמכנסים, לזה מיתן ששפוטו הוא שצריך ד׳ בגדי כהונה (גמר׳), ואין הכתוב צריך לאומרו, אלא אמר ב׳ בגדים אלו שרצונו לחדש בהם שהכתונת צריך להיות כמדתו, והמכנסים צריך להיות דבוק על בשרו בלי אפילה (רמב״ן), אבל באבנט לא שייך כמדתו ששפוטו שצריך להיות ארוך כדי לחגור ולקשר, וכן המצנפת יפול על פניו או יפול מעל ראשו, והמכנסים בהדיא כמיב בהו ממתנים ועד ירכיים יהיו, ומה שכתוב בש״ס שצריך לשמעינן דוקא בכתונת לפי שהיה מלבוש התחתון ויש בגדים אחרים למעלה ממנו והוה אמינא שאין צריך כמדתו שאינו נראה לחוץ, וזה אינו, כי לא היה עליו שום בגד אחר (חוץ מד׳ כנפות והחגורה) שאל״כ עבודתו פסולה במרובה בגדים: ז) פירש״י ביומא כאן לימדך שיהא כתונת כהנים למדת קומתו (מן לוארו עד הארץ) לא בגרות (על הקרקע) ולא מסולקות (מן הארץ) והכי אמרינן בזבחים (י״ח.) עכ״ל, ושם בזבחים ת״ר היו מרושלין (בגרים בקרקע - רש״י) מסולקין (מן הקרקע מתוך שהן קצרים - רש״י) משוחקים (ישנים - רש״י) ועבד עבודתו כשרה (ואע״ג דכתיב מדו בד שהא כמדתו מצוה בעלמא היא ולא לעכב - רש״י) עכ״ל הגמ׳: ח) כן הוא בא״כ ובגמ׳ ערכין, אבל ביומא שלא יהא דבר קודש למכנסים, ובחר רש״י בגמ׳ ערכין, תוך ממה שהא״כ מעיד עליו, זה יומר פשוטו, אבל גם זאת אמת שצריך להיות ראשון שבבגדים, ואפשר שטעות נפל בש״ס יומא, ומפסוק אחר דרשו אותו חז״ל בפ׳ אחרי דכתיב שם ומכנסי בד יהיו על בשרו (נח״י): ט) פי׳ כן היה עושה שלקח מלא מחתה שהיה בידו, אבל המיוב למדו בגמ׳ בג״ש והרים והרים מקמיה שצריך לכל הפחות שיעור מלא קומצו, חוצה אחי רש״י לאשמעינן כאן שהגם דכתיב את הדשן אשר אכל מן המזבח פירושו כל הדשן אעפ״כ לא היה אלא לכל היותר מלא מחתה, דכתיב והרים ולא אמר והסיר, וזה מכריח שהיה דוקא מלא קטן מן הדשן שהיה שם כפירוש מיבת הרמה (ג״א): י) ששם היה נשרף לגמרי כדלקמן בדיבור הסמוך: יא) וכמו שמבואר לעיל (א׳ ט״ז) בעולת העוף שהיתה מקום הדשן במזרחה של כבש ובדרומה של מזבח עיי״ש: יב) הכוונה בזה שבאומרו והרים את הדשן נשלם המאמר ומקושר הוא למאמר האחר ושמו אצל המזבח,

אִשְׁתָּא יָת עֲלָתָא עַל מַדְבְּחָא וְיַשְׁוֻנֵהּ בְּסִטַּר מַדְבְּחָא׃ ד וְיַשְׁלַח יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִלְבַּשׁ לְבוּשִׁין אָחֲרָנִין וַיְפַק יָת קִטְמָא לְמִבְּרָא לְמֶשְׁרְיָתָא לַאֲתַר דְּכִי׃ ה וְאֶשְׁתָּא עַל מַדְבְּחָא תְּהֵי יְקָדָא בַּהּ לָא

אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ ד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃ ה וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר

רש״י

(ח״כ): (**על המזבח**. מלא אבריס שעדיין לא נתאכלו, מחזירן על המזבח לאחר שחתך גחלים אילך ואילך, ונטל מן הפנימיות[יג] שנאמר את העלה על המזבח (ח״כ - יומא מ״ה: בר״י): (ד) **ופשט את בגדיו**. אין זו חובה, אלא דרך ארץ שלא יוצאין בהוצאת הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד[יד], בגדים שבשל* בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו, לכך* ולבש בגדים אחרים פחותין מהן[טו] (ח״כ - יומא כ״ג:): **והוציא את הדשן**. כלבור בתפוח[טז] כשיא רבה,* ואין מקום במערכה* מוציאו משם (תמיד כ״ח:), ואין זה חובה בכל יום[יז], אבל התרומה חובה בכל יום (יומא כ.): (ה) **והאש על המזבח תוקד בו**. ריבה כאן יקידות הרבה, על מוקדה, ואש

שיני נשחאות • שבשלו. • ולכך אמר. • חרבה. • למערכה.

(ח״כ): (**על המזבח**. מלא אבריס שעדיין לא נתאכלו, מחזירן על המזבח לאחר שחתך גחלים אילך ואילך, ונטל מן הפנימיות[יג] שנאמר את העלה על המזבח (ח״כ - יומא מ״ה: בר״י): (ד) **ופשט את בגדיו**. אין זו חובה, אלא דרך ארץ שלא יוצאין בהוצאת הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד[יד], בגדים שבשל* בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו, לכך* ולבש בגדים אחרים פחותין מהן[טו] (ח״כ - יומא כ״ג:): **והוציא את הדשן**. כלבור בתפוח[טז] כשיא רבה,* ואין מקום במערכה* מוציאו משם (תמיד כ״ח:), ואין זה חובה בכל יום[יז], אבל התרומה חובה בכל יום (יומא כ.): (ה) **והאש על המזבח תוקד בו**. ריבה כאן יקידות הרבה, על מוקדה, ואש

לקט בהיר

ומשליך אל הצד כל מה שנמצא ומן הצד וטוטל דוקא מן הפנימיות, א״כ נשלנו ונגרנו מתיבות בשר חוץ למערכה ואם ישאלו שם שאמרו בלי שריפה, זה מחזירם אחר ההרמה, חלת נשמע מיתור אומרו על המזבח, שמיבה זו יתירה היא אחר כל הדיוקים שאמרנו, זה קשרו אותו חז״ל למעלה את העולה על המזבח, ר״ל שיחזיר את העולה על המזבח: יד) פירושו והכרחו הוא עז״ה: אומרו ופשט את בגדיו מיותר הוא, כי פשוט הוא כשרצה לבגוש בגדים אחרים שצריך מקודם לפשוט מה שמלבש בו, ובפרט ב׳ מיבות „בגדיו״ „בגדים״ מיותרים שהיה די לומר ופשט אותם ולבש אחרים, זה אמרו חז״ל ביומא שהיקשה נכתב, שכתב שבגדים שהפשיט אחר הרמת הדשן שהיתה עבודה וצריכה בגדי כהונה דוקא כמו כן מה שלבש להוצאת הדשן יהיו ג״כ בגדי כהונה הכשרים לעבוד בהם עבודה, ולפ״ז בהכרח ב׳ דברים, הכרח שמיבת אחרים פירושו פחותים מאותן שהיו עליו, והכרח שאינו מיוב רק דרך ארץ, הכרח שיהיו פחותים שאל״כ מה זה אחרים, פשוט הוא שלא יהיו טובים מן הראשונים, גם לא שיהיו שוים שא״כ אינם אחרים ומה גפ״מ, הכרח שאינו מיוב שא״כ היה לו להכתוב להשמיענו דבר זה בהפוכו שאמר שהוציא הדשן מחוץ למחנה מחוייב הוא לבגוש בגדים טובים כשרצה לעשות עבודה בעזרה, שזה הוא המיוב והאיסור, כי יעשות עבודה קלה בבגדים יפים ופשוטים מה טוב ומה נשם, אלא ודאי שאין איסור ואין מיוב אלא ללמד ולהזהיר אשם לא יעשה עצה טובה זו אז כשיבא בחזרה מהוצאת הדשן יוצרך לעשות עבודה בבגדים מלוכלכים, ולפי״ז אין עוד קושיא הלא אין המשל דומה לנמשל, אלא יהיה כפתור ופרח, שאין הרצון להביא המשל על מה שעתה אלא על מה שיהיה מוצאותיו כשיבא בחזרה (ג״א): טו) פירש״י כגון שחקים (ישנים ולא חדשים) או משמן שאינו מוצהב (אינו מצוייר בזהב) ואין דמיהם יקרים שהאפר מלכלכם כשנושאו חוץ למחנה גנאי למלך שיהא משמש בהם בעבודת אכילה עכ״ל: טז) במס׳ תמיד במשנה: תפוח היה בחמצע המזבח פעמים שהיה עליו ג׳ אמות כור, ופרש״י תפוח לבור האפר שבחמצע המזבח שהיו גורפין אפר על גבי מערכה ומעלין אותו שם חצו טויו של מזבח והוא נקרא תפוח על שם שהיה עגול כתפוח וכו׳ וכשהיה רב כל כך אלא היו יכולים לבדר המערכות וכו׳ היו מוציאים אותם לחוץ וכו׳ עכ״ל: יז) פי׳ אין זה אותו הדשן המוחכר בפסוק הקודם, שא״כ היה לו להוציא מן המערכה אל חוץ למחנה ולא להניחו קודם אצל המזבח:

ומה שאמר בין שני המאמרים, פירושו, בלחה דשן אמרתי לך שירים, באותו דשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח, ובא להדגיש ג׳ דברים, א) דוקא אותו דשן שנעשה מן העולה (הבשר והחלבים וכו׳) ולא אפר הנעשה מן העצים, ולזה דייק רש״י בדיבור הקודם ואמר היה „אותה״ פי׳ היה גורף ונותן לצד אחר אותו אפר שיכול להיות מן העצים ואח״כ היה מרים, ב) דוקא דשן ולא יהיה בחוץ מה שמרים מתיבות בשר שנכרכו ולא נשרפו לגמרי, ולזה דייק רש״י שיהיו מן המאכולת הפנימי מקום ששלנו האש ביותר, ג) דוקא מאותו בזמ״ס, כלומר מקצתו ולא כל הדשן וכמו שדייקנו מתיבת „והרים״, ולזה דייק רש״י ואמר אלא המחתה פי׳ ולא יותר וכנ״ל: יג) פי׳ שאמרנו ופירשנו אופן הרמת הדשן שהיתה בכל בקר, שבדי לנטות מכל שפק שלא יהיה בו עצים או עפר עצים או מתיבות בשר היה חותה

כו, ז) ׳מִשְׁפַּחַת הָרְאוּבֵנִי׳ אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה רְאוּבֵן הָרְאוּבֵנִי שִׁמְעוֹן הַשִּׁמְעוֹנִי אָמַר רַבִּי מָרִינוֹס בְּרַבִּי הוֹשַׁעְיָא הֵא כְּמָה דְתִימַר בָּרוּנִי סַבְרוּנִי סִיבּוּיִי רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אִידִי הֵ״א בְּרֵאשׁ הַתֵּיבָה וְיוֹ״ד בְּסוֹפָהּ י״ה מֵעִיד עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם הֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם.

אָמַר רַבִּי פִּנְחָס ׳גַּן נָעוּל׳ אֵלּוּ הַבְּתוּלוֹת ׳גַּל נָעוּל׳ אֵלּוּ הַבְּעוּלוֹת ׳מַעְיָן חָתוּם׳ אֵלּוּ הַזְּכָרִים תְּנִי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן

מסורת המדרש

ה״א בראש התיבה ויו״ד בסופה וכו׳ פדר״כ שם, שו״ט קכב, יל״ש בשלח, פנחס שם, תהלים תתם. כאן תתקפח. **ארי״פ גן נעול מעין חתום** ופו׳ מכילתא בא פסחא פ״ה, ריק״ר לב, ה. במ״ר ג, ו. כ, כב. תנחומא בלק טז. תנ״י כה, שו״ט, פדר״כ שם, יל״ש בשלח רכו. אמור תרנז, פנחס תשעג. ראה: יל״ש שמות קסג, קעב. תהלים תתם. כאן תתקפח. **גן נעול אלו הבתולות** עיין זוהר ח״א לה: ח״ג מג:

הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב בתורה בסדר יחוסי ישראל לשבטיהם: **לראובן** — **״אלה משפחת הראובני״, ״לשמעון״** — **״אלה משפחת השמעוני״** (פסדר״כ שם.); **״לזבולון״** — **״אלה משפחת הזבולני״**, וכאשר — **אמר רבי הושעיה**: ״אלה משפחות — **ראובן״** — היה צריך הכתוב לומר, ואמר — **״הראובני״**, וכן ״אלה משפחות — **שמעון״** — היה לו לומר, ואמר — **״השמעוני״**, וכן אמר ״אלה משפחות הזבולוני״ תחת שיאמר ״אלה משפחות זבולון״, בשלושת אלה לא כתב כמו שכתב בשאר השבטים האמורים שם בפרשה: **״אלה משפחות בני גד״**, ולא אמר בו ״אלה משפחות הגדי״, וכן בכל השאר, או כמו שכתב באלה עצמם בפרשה אחרת (שמות ו, יד—טו.): **״אלה משפחת ראובן״, ״אלה משפחות שמעון״**, ולא כתב ״הראובני, השמעוני״, ורק בפרשה זו כתב בשלשת אלה כן, שלשת אלה ילמדו על כל (עי׳ יפ״ק), שנים עשר שבטי ישראל, לא שיש אשר קראו לאיש לפעמים ״ראובן״ ולפעמים ״ראובני״, אלא שאות י׳ הנוספת בסוף באה ליחס אל האיש ראובן, וכן בכולם, וכאשר — **אמר רבי מרינוס ברבי הושעיא**: כדוגמא שיש בלשון בני אדם וגם בשאר לשונות, שאות י׳ בסוף התיבה באה ליחס המתיחס אל מי שהוא מיוחס לו, **הא כמה דתימר** — כמה שאתה אומר: **״ברוני״, ״סברוני״, ״סיבויי״** — של ״ברון״ של ״סברון״ של ״סיבוי״, כן כאן: ״הראובני״, ״השמעוני״, ״הזבולוני״, בא ללמד שראשי משפחות בני ראובן ושמעון וזבולון, כשאר ראשי משפחות כל השבטים כולם היו דומים בקלסתר פניהם אל אבי שבטם, ראובן או שמעון, וכן כולם, וזו העדות שהקב״ה עשה להעיד עליהם על טוהר יחוסם וקדושת אמותם, וכאשר עוד אמר — **רבי הונא בשם רבי אידי**: לא בלבד כי ״הראובני״, הוא בחוק הלשון כדי ליחס דבר לדבר, אלא שלכן **״הטיל הקב״ה שמו עליהם״** (רש״י עה״ת במדבר כו, ה.), בהוסיפו לכל שם משמותיהם — **ה״א בראש התיבה ויו״ד בסופה**, שהם אותיות השם ״י-ה״, כלומר, כך **״אמר הקב״ה: שמי״** (שו״ט, קכב.) — **י-ה מעיד עליהם שהם הם בני אבותיהם** — **״שלא נטמאו במצרים בזנות״** (שם), **״חזו שמפורש על ידי דוד** (תהילים קכב, ד.): **״שבטי י-ה, עדות לישראל״ — השם הזה, ״י-ה״, מעיד עליהם לשבטיהם״** (רש״י שם), שהם מתיחסים באמת לשבטיהם בישראל, והקב״ה אומר: **״במצרים הייתי עמם ונמצאת** — כנסת־ישראל — **שלימה** — בטהרתה ויחוסה, **שנאמר** — בעדות ה׳ עליה: **״גן נעול אחותי כלה״** (שמו״ר טו, טז.).

וכפל הדיבור ואמר: ״גן נעול, אחותי כלה, גל נעול, מעין חתום״, כאשר — **אמר רבי פנחס: ״גן נעול״ — אלו הבתולות**, שהאשה משולה לגן נזרע (וכמובא לעיל מפרדר״א), ולשבח בתולות ישראל שהן נעולות וגדורות לגמרי; **״גל נעול״ — אלו הבעולות, ״הנשואות״** (מכילתא בא,

גַּן נָעוּל גַּל נָעוּל שְׁתֵּי פְּעָמִים לָמָּה אֶלָּא שְׁתֵּי בִּיאוֹת לְאִשָּׁה כְּדַרְכָּהּ וְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ.

7 רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא אָמַר בִּזְכוּת אַרְבָּעָה דְבָרִים נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם וְלֹא שִׁנּוּ אֶת לְשׁוֹנָם וְלֹא אָמְרוּ לָשׁוֹן הָרָע וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן אֶחָד פָּרוּץ בָּעֶרְוָה לֹא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן נָחֲתִין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן סָלְקִין וְלֹא הָיוּ קוֹרִין לְרְאוּבֵן רוֹפּוּס וּלְשִׁמְעוֹן לֹא

מסורת המדרש

בזכות ד׳ דברים נגאלו ישראל ממצרים מכילתא שם. שמו״ר א, ח. ויק״ר לב, ה. במ״ר יג, ה. כ, כב. תנחומא ותנ״י שם. שו״ט קיד, פדר״כ שם. פדר״א מח, יל״ש בשלח, אמור, פנחס שם. ראה תדא״ר סוף פכ״ג. ריש פכ״ד. ע״ע סוטה יא: שמו״ר א, יב ובנ״ש. יל״ש שמות קע״ב. תהלים תשצה כאן תתקפח. זוהר ח״ב ב: ג.

דפסחא פרשה ה.), ולשון ״גל״ לשון ״דלת״, בארמית, לומר שיש לו פתח אלא שהוא סגור בדלת נעולה בפני כל זר, ולשבח נשי ישראל שהן נעולות וצנועות מעבירה ומקודשות לבעליהן בלבד (ועי׳ בויק״ר לב, ה. ובהערה שם בסוה״ס); **״מעין חתום״ — אלו הזכרים**, שבחם של בחורי ישראל שמעין זרעם חתום מדבר עבירה.

או — **תני** — שָׁנָה, הברייתא שנשנית — **בשם רבי נתן**: **״גן נעול״, ״גל נעול״**, במשל כפול — **שתי פעמים** — ומשונה זה מזה — **למה? אלא, שתי** — מיני — **ביאות** — **״בעילות״** (ויק״ר שם), יש — **לאשה** — ששמן ודינן ״בעילה״ (כמבואר ביבמות פג:), **כדרכה, ושלא כדרכה**, ולשבחן של בנות ישראל הוא, **״לפי שבנותן של גויים משמרות עצמן ממקום ערותן ומפקירות עצמן ממקום אחר״** (ב״ר ס, ה.), כדי לשמור בתוליהן וכדי לא להתעבר מזנות, מה שאין כן בנות ישראל שהן צנועות וטהורות מכל.

ועל שבח זה של ישראל שהיו גדורים מן העריות במצרים, כאמור, על זכות שבח זה — **רבי הונא, בשם בר קפרא, אמר: בזכות ארבעה דברים** — טובים שהיו בהם — **נגאלו ישראל ממצרים; שלא שינו את שמם** — משמות עבריים לשמות מצריים, להיות כשכניהם הנכרים, **ולא שינו את לשונם** — העברית, שהיתה בידם מאבותיהם, ללשון מצרית, וגם זה כדי שלא ללכת בדרכי עובדי האלילים המצריים (עי׳ תנדבא״ר כג—כד.), **ולא אמרו לשון־הרע** — זה על זה, **ולא נמצא בהן אחד פרוץ בערוה; ״לא שינו את שמם״** — **״ראובן ושמעון״** — בשמות אלה אתה מוצא בתורה שהם נקראים כשהם — **נחתין** — יורדים למצרים, שמות עבריים להם ולכל זרעם, ככתוב בפרשת ירידתם למצרים (בראשית מו, ח—כז.), וגם — **״ראובן ושמעון״** — נקראים כשהם — **סלקין** — עולים ממצרים, אותם שמות של שבעים הנפש מיורדי מצרים הם שמות ראשי המשפחות שעל שמם נקראים יוצאי מצרים, ככתוב במפקד שבטיהם במדבר על שמות ראשי השבטים, ״ראובן, שמעון״ (במדבר א), ובמפקד משפחותם בסוף ארבעים שנה, בערבות מואב, כמו שבירידתם נקראו בני ראובן **״חנוך ופלוא וחצרון וכרמי״**, ובני שמעון **״נמואל וימין״**, כן אז הם נקראים **״משפחת החנוכי״, ״משפחת הפלואי״, ״משפחת החצרוני״, ״משפחת הכרמי״**, וכן **״משפחת הנמואלי״, ״משפחת הימיני״**, וכן לכל שבטי ומשפחות ישראל, ושמות כל איש ואיש מישראל, שבהיותם במצרים בין המצריים שמרו על שמותיהם הראשונים — **ולא היו קורין** — להם ולזרעם שמות מצריים חילופי השמות העבריים, כמו שבימי החכמים כשהיו ישראל משועבדים ונתונים בקרב הרומיים יש אשר משנים לשמות רומיים וקוראים — **לראובן ״רופוס״, ולשמעון לא היו קורין** — כמו

מסורת המדרש
כי פי המדבר בלה״ק ב״ר צג, י.

הָיוּ קוֹרִין לוּלְיָנִי וּלְיוֹסֵף לִיסְטֵיס וּלְבִנְיָמִין אֲלֶכְסַנְדְּרָא וְלֹא שִׁנּוּ לְשׁוֹנָם לְהָלָן כְּתִיב (בראשית יד, יג) **׳וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי׳ וְכָאן כְּתִיב** (שמות ה, ג) **׳אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ׳ וּכְתִיב** (בראשית מה, יב) **׳כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׳ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְלֹא אָמְרוּ לָשׁוֹן הָרָע שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות יא, ב) **׳דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ׳ אַתְּ מוֹצֵא זֶה הַדָּבָר הָיָה מֻפְקָד אֶצְלָם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִמְצָא**

שקוראים ברומית — **״לוליני״**, או ליהודה ״אריה״ שהוא ברומיית ״לוליאני״, **וליוסף** — לא היו קוראים כמו שקוראים לו ברומיית — **״ליסטס״**, **ולבנימין** — לא כמו שקוראים לו ברומית — **״אלכסנדרא״**, אלא כולם בשמותיהם העבריים הראשונים:

״ולא שינו לשונם״ — שכן — **להלן** — שם, באברהם אביהם — **כתיב: ״ויבא הפליט ויגד לאברם העברי״**, קורא לאברהם — ״העברי״, **״מהו** — משמעו של — **״העברי״** (פס״ר לד, ג.), **״שהוא משיח בלשון עברי״** (ב״ר מב, ח.), בלשון בני ״עבר — הנהר״, או ״בלשון בני עבר בן שֵם״, הוא לשון הקודש, לשונם של שֵם ועבר, הלשון שבה השתמשו אבותיהם, נח ואדם הראשון, והוא הלשון שבה ברא הקב״ה את עולמו (ב״ר מב, ח.), ואחר דור ההפלגה, שאז בלל ה׳ את שפת כל הארץ (בראשית יא, א—ט.), החזיק בלשון זו רק מי שהחזיק באמונתם של שם ועבר, היא אמונת ה׳ אחד, והולך בדרכם הטובה, הוא אברהם, **וכאן** — בפרשת יציאת ישראל ממצרים, בבוא משה ואהרן אל פרעה לדבר אליו שישלחם מארצו, **כתיב: ״באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה ... ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא ... ונזבחה לאלהינו״**, הם נקראים ״עברים״ על שם שהם דוברים בלשון עברית, שלא בלבד שהם מבני עבר הנהר ומבני עבר בן שֵם אלא שגם הלשון עתה היא לשון עברית, שהיו בני ישראל דוברים בה, **וכתיב** — וכתוב בבני יעקב שכן הוא, שכן בהתודע יוסף אל אחיו הוא מוכיח להם להיוכח שהוא יוסף אחיהם ואומר להם: **״והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם״**, כל אותם ימים הם שומעים אותו מדבר ולא מכירים אותו ועתה מוכיח הוא להם את זהותו בפיו שהוא מדבר אליהם, כי עד עתה היה **״המליץ בינותם״** (בראשית מב, כג. ועי׳ ב״ר צא, ח.), ומעתה דיבר אליהם במו פיו — **בלשון הקודש**, בלשון עברית, כפי שהיא מדוברת בפי בני יעקב, בביתו, באופן שלא דיבר כן שום אדם בעולם, רק הם מפי אבותם (וכבב״ר צג, י.), ומכך ידעו להכירו בלשון פיו, ועל כן שם בני ישראל ״עבריים״:

״ולא אמרו לשון הרע״ — כמו — **שנאמר** — בדברי ה׳ אל משה בטרם הוציא את ישראל ממצרים: **״דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב״**, ובצאתם נאמר (שם יב, לה—לו.): **״ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות, וה׳ נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום, וינצלו את מצרים״**, ורכוש גדול למאוד הוציאו ישראל ממצרים בדבר הזה, ובמקראות — **את מוצא** — כי — **זה הדבר היה מופקד אצלם** — בסוד ביניהם מבלי שהמצריים ידעו שיציאתם היא לעולם והרכוש הוא כדי להוציאו מהם לעד, ואף מצרי לא ידע ולא שמע מזה אף שכל איש מישראל ידע את הדבר עד אז — **שנים עשר חודש** — מאז דיבר ה׳ אל משה בתחילה בסנה ואמר לו (שם ג, כא.): **״ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים**

מסורת המדרש
להודיע שבחן של ישראל עיין תור״כ אמור פרשתא יד, ד. **שרה ירדה למצרים, יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה** ויק״ר לב, ה. יל״ש בשלח רכו. אמור תרנז. **כדאי היתה גדירת** ערוה וכו׳ ויק״ר שם. פדר״כ פ״י פג: יל״ש פנחס תשעג.

בָּהֶן אֶחָד שֶׁהִלְשִׁין עַל חֲבֵרוֹ וְלֹא נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן פָּרוּץ בָּעֶרְוָה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, י״א) **׳וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וַיִּקֹּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית׳ לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶם אֶלָּא זוֹ וּפִרְסְמָהּ הַכָּתוּב.**

אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא שָׂרָה יָרְדָה לְמִצְרַיִם וְגָדְרָה עַצְמָהּ מִן הָעֶרְוָה וְכָל הַנָּשִׁים נִגְדְּרוּ בִּזְכוּתָהּ יוֹסֵף יָרַד לְמִצְרַיִם וְגָדַר עַצְמוֹ מִן הָעֶרְוָה וְנִגְדְּרוּ כָּל הַזְּכָרִים בִּזְכוּתוֹ.

רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא כְּדַאי הָיְתָה גְּדִירַת עֶרְוָה

והיה כי תלכון לא תלכון ריקם, ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים״, ונאמר שם (שם ד, כט—לא.), שמשה ואהרן באו ואמרו לישראל כל מה שאמר ה׳ להיות ולעשות, ומשפט ה׳ במצרים בכל המכות והמופתים, מבוא משה ועד צאת בני ישראל היה במשך שנים עשר חודש (עדיות ספ״ב), **ולא נמצא בהן** — אפילו — **אחד** — מישראל — **שהלשין על חבירו** — בפני המצריים לומר עליו שהוא חשוד שלא להחזיר מה ששאל (ועי׳ ויק״ר לב, ה. בהערה שבסוה״ס):

״ולא נמצא אחד מהן פרוץ בערוה״, **״תדע לך שהיה כן״** (ויק״ר שם), **שנאמר** — בהיות ישראל במדבר: **״ויצא בן אשה ישראלית, והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל ... ויקוב בן האשה הישראלית את השם ויקלל ... ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן״**, שלכך הארוך הכתוב לפרסם (ועיי״ש בהערה בסוה״ס), דבר שאינו מענין חטאו וענשו, בנקבו שם ה׳ בקללה, ולגלות בו ובאמו את הדבר הזה, ולהאריך ולומר בו ״ויצא״, לומר שיצא זה מכלל כל ישראל כולם (יפ״ק), בדבר הזה שהיה לאמו, כדי — **להודיע שבחן של ישראל, שלא נמצא בהם אלא זו** — שקרה בה כן — **ופירסמה הכתוב** — לכן, לומר שרק זו נבעלה לנכרי מכל בנות ישראל ולא עוד אחת אחרת בהיותן במצרים.

והגם שהמצריים, שהיו ישראל יושבים בקרבם ומשועבדים להם, היו פרוצים בעריות (כדלעיל ב, ב.), זכות עמדה להם להשמר שם בטהרתם וצניעותם, כאשר — **אמר רבי אבא בר כהנא: שרה** — ״אמנו״ (ויק״ר שם) — **ירדה** — ראשונה — **למצרים**, עם אברהם, בעת שהיה הרעב בארץ, **וגדרה עצמה מן הערוה** — שלא להבעל לפרעה כשנלקחה לביתו, שהתפללה לה׳ להנצל מידיו וה׳ שלח מלאך ועל פיה נגע ה׳ את פרעה נגעים גדולים עד ששילחה מביתו מבלי נגוע בה, וזכו ישראל בניה אחריה בעת שהיו במצרים — **וכל הנשים** — מישראל — **נגדרו** — שם מן הערוה — **בזכותה; יוסף ירד** — ראשון מכל בני יעקב — **למצרים** — כשנמכר לעבד — **וגדר** — שם את — **עצמו מן הערוה** — שלא להתפתות לאשת אדוניו לחטוא עמה, וזכו שאר כל שבטי ישראל בעת שהיו אחריו במצרים — **ונגדרו** — שם — **כל הזכרים** — מישראל — **בזכותו** — מן הערוה, ועד כי בזכות התגדרותם מן הערוה נגאלו ישראל ממצרים, עם עוד שלשת הזכיות שהיו להם שם, כאמור.

ויותר מכן אמר — **רבי פנחס בשם רבי חייא** — **״בר אבא״** (ויק״ר שם): **כדאי היתה**

יַרַק בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה וְאֶת נוֹעָצִים חָכְמָה: יא הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה: יב תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלַה לֵב וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה: יג בֹּז לְדָבָר יֵחָבֵל לוֹ וִירֵא מִצְוָה הוּא יְשֻׁלָּם: יד תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת: טו שֵׂכֶל טוֹב יִתֶּן חֵן וְדֶרֶךְ בֹּגְדִים אֵיתָן: טז כָּל עָרוּם יַעֲשֶׂה

דְּצַדִּיקֵי נְרֵיז וּשְׁרָיָא דְּרַשִּׁיעֵי נְרֵעָד: יא הוֹן מִבְּזֻזְנוּתָא אִתְּיָא מַצּוּתָא וְאִלֵּין דְּמִתְמַלְּכִין חַיָּיבִי אִנּוּן: יאמִזְּלָא מִן עוֹלָא דְּמָרֵיהּ יְזָעֵר וּדְמַכְנֵשׁ וְיַהֲב לְמַסְכְּנָא יַסְגֵּי מְמוֹנֵיהּ: יבמַן דִּמְשַׁדֵּי לְמַעְדְּרֵיהּ טָב מִן דְּחָלֵי

רש"י

לשון קפיצה, שהשלהבת קופצת ונכרתת: (י) רק בזדון. מחלוקת: ואת נועצים. ועם המתיעצים, תלין חכמה: (יא) הון מהבל ימעט. עושה גירסתו מכלות מכלות, ימעט, שישחתם ממנו מעט מעט: (יב) תוחלת ממשכה. מצמיח עצמו על מכירו ומינו עושה: מחלה לב. מביאה חולי

מצודת דוד

(י) רק בזדון. מי שמעשיו רק בזדון וברשע, הוא יתן מריבה בין בני אדם. ועם אנשים העושים מעשיהם בעצה ובמתון עמהם תמצא החכמה, כי לא תבוא מריבה על ידם: (יא) הון מהבל. הון הבא מהבל, רוצה לומר לא מיגיע כפים כי אם מגזל וחמס, ההון ההוא ימעט בכל עת ולא תתקיים. אבל הקובץ הון על יד, רוצה לומר עם מלאכת היד, ההון ההוא יתרבה: (יב) תוחלת. המייחל לדבר מה והיא נמשכת ומתאחרת לבוא, היא לו לכאב לב, וכאשר באה התאוה היא לו לעץ המגדל חיים וירופא מכאב הלב:

אבן עזרא

כענין נר ה' נשמת אדם (לעיל כ כז): (י) רק בזדון. בעבור זדון שיזיד איש על רעהו, יתן המזיד מצה ומריבה, כלומר הזדון גורר המצה: נועצים. שיעצו שלא יעשו בזדון עמהם חכמה, ואת כמו ועם: (יא) מהבל ימעט. בגזלה ובגנבה לא יצלח: וקובץ על יד. בעבור טורח יד הוא ירבה הונו, וכן ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל ל) בעבור טורח רגלי: (יב) מחלה. מפעלת, פירוש מי שתוחלתו נמשכה שהשם ימשכנם, ולא יוכל להשיג התוחלת, תתן חולי ללב המוחיל: ועץ חיים. וכעץ מרפא, כן תאות

רבנו יונה

רשעים ידעך. ידמה נפשם לנר שידעך בטופו, שאורו תלוי בשמן או בשעוה, וככלותם ידעך, וכן נפש הרשע תלויה בקיום הגוף, כי עם הגוף היא שמחה ומצלחת לפעמים בעולם הזה, ובכלות הגוף תכלה שמחתה גם היא באבדון הולכת: יקרק בזדון יתן מצה. הרשע רק בזדון יתן מצה, כי לא יכלה זדונו ולא ימשול ברוחו ביצרו. גם יש לבאר מי שהוא תמיד בזדון יתן מצה, שהמריבה מתולדת הזדון, וכן כתיב בא זדון ויבא קלון (יא ב): ואת נועצים חכמה. מכירים בטבע הזדון הנמצא בם, ולא יפעלו על פי

מדרשי חז"ל

יא) הון מהבל ימעט וגו'. אם עשה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט. ואם לאו, קובץ על יד ירבה. (עירובין נד:).

יב) תוחלת ממושכה מחלת לב. כל המאריך בתפילתו ומעיין בה, סוף בא לידי כאב לב, שנאמר: תוחלת ממושכה מחלת לב. מאי תקנתיה, יעסוק בתורה שנאמר: עץ חיים היא למחזיקים בה. (ברכות לב:).

תוחלת ממושכה מחלת לב. זה המארס אשה ונוטלה לאחר זמן. ועץ חיים תאוה באה, זה המארס אשה ונוטלה לאלתר. דבר אחר: תוחלת ממושכה, זה דוד שנמשך ומלך לאחר שתי שנים. ועץ חיים תאוה באה, זה שאול שנמשך ומלך מיד. בזכות מה, בזכות מעשים טובים שהיו בידו. שהיה עניו ושפל רוח, והיה אוכל חולין בטהרה, ומבזבז ממונו לחוס על ממונם של ישראל. ושקל כבוד עבדו ככבוד עצמו. דבר אחר: תוחלת ממשכה, אלו ישראל. כיון שאמר לו הקב"ה: לך ואמור להם לישראל פקוד פקדתי אתכם, אמרו לו משה רבינו, עדין פקידה מה כוחי כי אייחל ומה קיצי אם אארך נפשי. כיון שאמר להם בחדש הזה אתם נגאלים, אמרו הא סימן טוב. הדא הוא דכתיב: ועץ חיים תאוה באה. (פסיקתא).

תרגום יונתן

ואילנא דחיי מיתא: יגדבזי על נתחבל מנה לגל מפוקדנא לם טברתא: טומא דחכימא מבוע למסטי מן פחא

מצודת דוד

(יג) בז לדבר. המבזה מה ממצוות ה', הוא חובל בעצמו. אבל הירא מן המצוה ומגדל מעלתה, ישולם

מצודת ציון

ר יחבל. מלשון חבלה ומכה: טו) איתן. ענין חזק. כמו

אבן עזרא

מתאוה כשתבאהו, ויתכן שהוא הקובץ על יד: יג) בז לדבר. המוסר יחבל וישחית לעצתו: וירא מצוה. כי הירא מן השם הוא ירא ממצותו: ישולם. בשלום: (יד) תורת. שהיא מורה לסור ממוקשי מות, והפשעים הם המוקשים: (טו) שכל. שישכיל לעשות טוב השכל, יתן חנו בעיני השם ורואיו: ודרך בוגדים איתן. וחזק דרכם, שהמשכיל לא יוכל להשיבם מדרך הבגידה בשכלו: (טז) כל ערום.

רבנו יונה

מון לבם בהיות מחלוקת בינם ובין חבריהם, כי מרו אולי הזדון מטה עצת לבם וחפצם, ומתיעצים זולתם איך יעזרו ועל איזה דרך ממריבת חבריהם: תורת חכם מקור חיים לסור ממוקשי מות. כמו המקור נובע את נחליו בכל עת, גם החכם מוסריו מתחדשים בכל עת על כל בני אדם, ואל כל עולות וענייניים המזדמנים לידם יחדשו חכמה ועצת דרך. לסור, מי שיוכח ונועץ בתוכחתם ודברי חכמתם, ממוקשי מות: טו) שכל טוב יתן חן. שכל האמת יתן חן, יתקבל על השומעים מבלי ראיות, כי האמת יורה דרכו: ודרך בוגדים איתן. הטועים מרמה ומעמיקים להראות לה פנים, באיתן ובתוקף הראות פנים ואמתלאות יכריחו לב השומעים להאמין בטענותם. ואולם נכון לפרש שכל טוב והוא שכל אמת, או שכל המצטרף לפועל, כענין שנאמר (תהלים קיא ו) שכל טוב לכל עושיהם, יתן חן לבעליו, כי יאהבוהו לבבות ומביטים אליו הבריות בעין ההדור: ודרך בוגדים איתן. כבודם ושיאם איננו רק בתוקף ובהטלת אימה, או מיראת הבריות את כחם ואת עוצם ידם, או את כבוד עשרם, ומחניפים להם ומזייפים לכבדם, ולא שיודה לב המכבדים אותם על כבודם, ושיתהדרו לפני מחשבותם. איתן שם דבר וכן ותשב באיתן קשתו (בראשית מט כא), לאיתנו (שמות יד כז) ולתקפה: טז) כל ערום יעשה בדעת וכפיל יפרוש

מדרשי חז"ל

יג) בז לדבר יחבל לו. הוא היה אומר: אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שנאמר: בז לדבר יחבל לו וגו'. (אדר"נ כו:).

יד) תורת חכם מקור חיים. עשרה נקראו חיים. הקב"ה, תורה, ישראל, חכמים, צדיקים, גן עדן, ארץ ישראל, ירושלים, גמילות חסדים, ומים. חכם נקרא חיים, שנאמר: תורת חכם מקור חיים. (שם ל:).

טז) כל ערום יעשה בדעת. זה דוד, דכתיב: ויאמרו לו עבדיו עושין רצונו, עין מיים היא להם: (יג) בז לדבר יחבל לו. הטחה אמר מדברי תורה, סוף ממשכן עליו: וירא מצוה הוא ישולם. יקבל כל. ומדרש מהליס דורש, מ לדבר יחבל לו על ל, שאמר לפני הקב"ה רצונו של עולם מה הנאה עוסיס שברגלת, אמר לו מיין סוף שמלטרן לשמות, כשבא לפני אמיס להשמגע ויורד רירו אל זקנו וגו' (פר' ש"מ פ יד): (יד) תורת חכם מקור חיים. שהיא מלמדתו לסור ממוקשי מות: (טו) ודרך בוגדים איתן. קשה לו ולאמרים: (טז) כל ערום יעשה בדעת. מעשהו, כגון דוד, ינקשו לאדומי המלך נערה בתולה וגו' (מ"א א ב):

מצודת דוד

(יג) בז לדבר. המבזה מה ממצוות ה', הוא חובל בעצמו. אבל הירא מן המצוה ומגדל מעלתה, ישולם

מצודת ציון

ר שכר גם בעבור זה: (יד) מקור. הוא כמקור הנובע חיים, כי היא מלמדו לסור מהמוקשים המביאים את מיתה, והם העוונות: (טו) שכל טוב. השכל הטוב שיש לאדם הוא יתן אותו לחן בעיני כל, ועם כל זה דרך בוגדים הוא חזק מאד, ולא יועיל בעל השכל עם שכלו ורב חילו להסירם מדרך ההוא: (טז) כל ערום.

אבן עזרא

מות, והפשעים הם המוקשים: (טו) שכל. שישכיל לעשות טוב השכל, יתן חנו בעיני השם ורואיו: ודרך בוגדים איתן. וחזק דרכם, שהמשכיל לא יוכל להשיבם מדרך הבגידה בשכלו: (טז) כל ערום.

רבנו יונה

ואמתלאות יכריחו לב השומעים להאמין בטענותם. ואולם נכון לפרש שכל טוב והוא שכל אמת, או שכל המצטרף לפועל, כענין שנאמר (תהלים קיא ו) שכל טוב לכל עושיהם, יתן חן לבעליו, כי יאהבוהו לבבות ומביטים אליו הבריות בעין ההדור: ודרך בוגדים איתן. כבודם ושיאם איננו רק בתוקף ובהטלת אימה, או מיראת הבריות את כחם ואת עוצם ידם, או את כבוד עשרם, ומחניפים להם ומזייפים לכבדם, ולא שיודה לב המכבדים אותם על כבודם, ושיתהדרו לפני מחשבותם. איתן שם דבר וכן ותשב באיתן קשתו (בראשית מט כא), לאיתנו (שמות יד כז) ולתקפה: טז) כל ערום יעשה בדעת וכפיל יפרוש

מדרשי חז"ל

יג) בז לדבר יחבל לו. הוא היה אומר: אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שנאמר: בז לדבר יחבל לו וגו'. (אדר"נ כו:).

יד) תורת חכם מקור חיים. עשרה נקראו חיים. הקב"ה,

וז"ש השי"ת בטעם המצוה, למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידיך, ולא אמר 'אשר תעשה', כי 'אשר' הוא עולם המחשבה בחינת בינה המאשרינו, ובכאן אדרבא לא אמר 'אשר תעשה', דהכוונה בכאן דע"י המצוה הזאת הנעשית מבלי כוונה, יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידך הנעשים מבלי כוונה, כי המצוה הזאת תעלה את הכל, מה שאין כן בשאר מתנות עניים נאמר, למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידך 'אשר תעשה', כי מצותן דוקא להנתן בכוונה, ולהיותן ג"כ מצוה כוללת שהן המה בכלל מצות הצדקה, הנה המה מסוגלים להעלות המצות הנעשים בכוונה, רק אף על פי כן לא נעשו כהוגן כגון שלא נעשו בלתי לה' לבדו, אבל אעפי"כ נעשו בכוונה לשם מצוה, וזה שאמר 'אשר תעשה', היינו אותן מעשי ידך שעשית בבחי' 'אשר' היינו במחשבה וכוונה. מה שאין כן מצות שכחה סגולתה להעלות אותן המצות אשר נעשו מבלי חפץ ורצון.

וזה שאמר אותו חסיד כשראה שאינה ה' לידו מצות שכחה, ממילא הבין שיש תחת ידו מצות אשר לא נעשו במחשבה ורצון, ואין לך ביטול מצות עשה גדול מזה, על כן ציוה להביא פר לעולה שיכופר לו עון ביטול מצות עשה, וגם צוה להביא פר לשלמים לשבח והודאה להשם יתעלה, שהמציא לו רפואה ותעלה ותרופה להשיב את נדחו, עכת"ד בקיצור נמרץ, ועיי"ש כי הם דברים מתוקים מדבש ודפח"ח.

ועתה נבאר דברי ר' אלעזר בן עזריה, הנה מפרש הפסוק על מצות שכחה, 'ואם נפש כי תחטא', מלשון חסרון, כמו (מלכים ח, מו) והייתי אני ובני שלמה חטאים, שהוא מלשון חסרון, והכוונה שעשה מצות שלא בכוונה, ואם כן המצות האלו אינם נחשבין במנין מצותיו לכלל חלוקא דרבנן הנעשים ברמ"ח מצותיו, להתלבש בו בגן עדן עיין בסה"ק דרך פקודיך, 'ועשתה אחת מכל מצות ה'', ר"ל שיקיים מצות עשה ממש שהוא מצוה לעשותה, ואיזהו מצוה, 'אשר לא תעשינה', ר"ל אותה המצוה הנעשה שלא במחשבה ושלא בכוונה, כגון מצות שכחה שמצותה שלא בכוונה דוקא כנ"ל, וזהו 'אשר' לא תעשינה, שמצוותה שלא בבחי' 'אשר' שהוא בכוונה ומחשבה כנ"ל, בינה המאשרינו כנ"ל. ואם רואה האדם שהשי"ת מזמין לידו מצות שכחה הנעשה שלא בכוונה, 'ולא ידע ואשם', ר"ל אזי ידע נאמנה שבוודאי עשה מצות שלא בידיעה ושלא בכוונה, 'ואשם' כי הוא נחשב לאשם, ועל ידי זה שיקיים מצות שכחה, 'ונשא עונו' ר"ל יכופר לו עונו מלשון נושא עון (שמות לד, ז), כי היה נחשב לעון, ועל ידי מצות שכחה יתכפר לו, והבן כי אין כח בקולמוס להאריך ולברר.

*

ויש לפרש עוד, כי כל המצות אשר עושה האדם בעודו רשע ח"ו אינם עולים לרצון כנודע, והתקנה שקודם כל מצוה שיעשה יהרהר בתשובה, וזהו 'אם נפש כי תחטא', ואחר כך 'ועשתה מכל מצות', ר"ל שתקיים מצוה ממש, 'אשר לא תעשינה', ר"ל שלא תעשה תשובה מקודם, כי 'אשר' מורה על התשובה כנ"ל, 'ולא ידע ואשם', ר"ל אעפ"י שלא ידע ואשם כי חטא בלא הודע ח"ו, 'ונשא עונו', כי היה לו לעשות תשובה קודם המצוה. הרחמן יזכנו לעשות תשובה שלימה אמן.

* * *

מרן רבי יוסף מאיר נבל מספינקא

(7)

פרשת צו

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו. נראה לפרש בדרך מוסר מקודם, והוא דאיתא בדברי רז"ל (ויק"ר לג, ח) בזכות ד' דברים נגאלו אבותינו ממצרים, שלא שינו את שמם, ולא שינו את לשונם, ולא היה בהם לשון הרע, ולא היו פרוצין בעריות. וביאר בעוללות אפרים מאמר ס"ג (הוספו דברי הקדושים בספר"ק פולדוס פסקנ יוסף בפרשה זו אות ג) וזה לשונו: בד' דברים ניכר אדם אם זך וישר פעלו וכו', ובהם נבדלו ישראל מהאומות וכו', והם היו סיבת הגאולה. א' מציאות הגאוה וכמ"ש (מלכים קפ, ה) גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, (הג"ה, וכמו דאיתא בסה"ק בשם הרב הקדוש מוה"ר רבי שמעלקא מניקלשבורג זצוק"ללה"ה, כי הרי אמרו רז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, ועל המתגאה אמרו רז"ל אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם עיין במס' סוטה (ה.) וכיון שהמתגאה ח"ו אין לו עזר אלהי, בודאי הוא נמסר ביד יצרו הרע רח"ל, כיון שאין הקב"ה עוזר לו להנצל מן היצר הרע עכ"ד הקדוש זללה"ה, וכו'). ב' מציאות התאוה אשר בהם מבלה ימיו בהבל. ג' הרודף אחר הממון ומכח זה כל ימיו אין לו פנאי לעסוק בתורה ובמצות. ד' איש מדון ומריבה אשר כל מזימותיו לחרחר ריב צא ולמד כמה מיני מדות רעות תלוין במדה זו, ועל כל פנים אינו מנחת אותו לעשות טובה לנפשו.

וד' רעות אלו הם פתח פתוח לכל הרעות, ולכן אמרו רז"ל בזכות ד' דברים נגאלו, אחר שתקנו ד' מדות הנ"ל. שהם סיבת ירידתן למצרים, א' בזכות שלום ולא הי' בהם לשון הרע המחרחר ריב ומסבב כל דברי ריבות וקטטות. ב' שלא שינו את שמם מתואר 'אדם', א'פר ד'ם מ'רה המורה על השפלות ולא היו בעלי גאוה. ג' שלא היו פרוצים בעריות העדר התאוה. ד' שלא שינו לשונם מלבבם לקיים ודובר אמת בלבבו, ולא היו להוטים אחר הממון והי' משא ומתן שלהם באמונה.

וזהו כוונת בעל הגדה 'מה נשתנה הלילה הזה', שהוא הגלות הזה, 'מכל הלילות' מכל גליות שהאריך זמנו ונסתם הקץ, ומתרץ לו כי ד' מדות אלו הם סיבת אריכות הגלות, א' העדר השלום ומציאת מצה ומריבה, וזהו 'שבכל הלילה אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה', בכל עיר ועיר. ב' הממון, וזה שאמר 'שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות' שלא היו להוטין אחר הממון כל כך, והיו מסתפקין בירקות כדאיתא במס' עירובין (כב.) איכא קורמא באגמא, ו'הלילה הזה כולו מרור' רמז לאסיפת העושר הממרר חיי בעליו. ג' התאוה, זה שאמר 'שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת', כי הטיבול הוא דרך בעלי תאוה שיהי' תאבים לאכול וכו', כמו ששמעתי ויתאוו תאוה וכו' ודפח"ח. ו'הלילה הזה ב' פעמים' קודם אכילה שיהיו תאבים אל האכילה ובתוך האכילה, כנודע מדרך בעלי התאוה. ד' הגאוה, זה שאמר 'הלילה הזה כולנו מסובים', סימן חירות וגאוה, עכ"ד העוללות אפרים.

ובזה נפרש הפסוקים 'צו את אהרן', כי הוא שושבינא דמטרניתא (זוה"ק מ"ג נג, ב), 'זאת תורת העולה', רומז לכנסת ישראל כמו שכתוב באור החיים הקדוש (ד"ה על מוקדה). אשר כל הפרשה רמז על הגלות, ורמז כאן קורא הדורות מראש סיבת עלייתה מן הגלות.

'הוא העולה', לשון מיעוט, רומז אל הכנעה ושפלות היפך הגאוה, וי"ל 'הוא' לשון מיעוט, העולה לשון גדולה, ורומז בכאן מאן דאיהו זעיר איהו רב, ובזה יש ליישב קושית התוס' במס' זבחים (פג.) דאיתא התם ר' יהושע אומר כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד, שנאמר היא העלה על מוקדה, מה עולה שהיא ראויה לאישים אם עלתה לא תרד, אף כל שהוא ראוי לאישים אם עלה לא ירד, ופירש"י ז"ל היא משמע בהווייתה תהא משעלתה על מוקדה. וכתבו התוס' וק' דבגמ' משמע דהיא מיעוטא הוא ולא רבויא עיי"ש. ולהנ"ל ניחא בסוד מאן דאיהו זעיר איהו רב, ואם הוא מיעוט ומחזיק עצמו לאין וקטן, אז הוא רבוי וגדול, ועיין בסה"ק בן פורת יוסף בסופו וכו'.

ויש לרמז הו"א, כי נודע כי בגלות חסר ו"ה מהשם המיוחד כנודע בסוד (שמות יח, עז) כי יד על כס יה, וז"ל רש"י ז"ל שם ומהו כס ולא נאמר כסא ואף השם נחלק לחציו, נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם עיי"ש ברש"י ז"ל, וזה סוד שאמרו רז"ל במס' עירובין (יח:) אמר רב ירמי' בן אלעזר מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות שנאמר כל הנשמה תהלל י"ה הללויה עכ"ל, כי בעונותינו הרבים אין יחוד רק באו"א המרומזין באותיות י"ה מהשם, אבל זו"נ המרומז בו"ה אין ביניהם יחוד.

וסוד שחסר א' מכסא עיין בזוה"ק (יג.) בהקדמת הזוה"ק וזה לשונו: וסוד כסא כ' בס' חו"ב ס' ו"ק הבנין מאירין בבריאה בסוד חו"ב דבריאה שהוא סוד כ' כפופה דבכסא עכ"ל, והנה לא ביאר סוד א' שבסא, והנה במאורי אור (מפרקא סכ' פוס כ"ב) כסא נקראת עולם הבריאה כ' חו"ב ס' ו"ק א' כתר עכ"ל המאורי אור, ועיי"ש וביאיר נתיב, הרי זכינו דאלף שבכסא רומז לכתר, ואמנם בשער מאמרי רשב"י הנד"מ בירושלים הנוסח א' מלכות עיי"ש. ולפי זה יש לומר על שהמלכות בגלות לכן נחסר א' מכס"א, ולהנ"ל יש לומר הו"א העולה, הו"א הם אותיות ו"ה מהשם הוי"ה וא' מכס"א אשר הם בגלות ודי בזה.

ונחזור לענין 'הוא העלה' רומז לשפלות היפך הגאוה, שזה סיבת הגאולה בסוד שלא שינו שמם כנ"ל בעוללות אפרים. 'על מוקדה', רמז על התורה, כמ"ש באור החיים הקדוש (שם) כי נמשלה התורה לאש כמה דאת אמר (ירמי' כג, כט) הלא כה דברי כאש, וכן תמצא שאמרו רז"ל (פפגיפ ד.) האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא מרתחא ליה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה', ואמרו רז"ל במס' ערכין (טו:) אמר רב חמא בר חנינא מאי תקנתא של מספרי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר (משלי ג, יח) מרפא לשון עץ חיים, ואין לשון אלא לשון הרע שנאמר (ירמי' ט, ז) חץ שחוט לשונם, ואין עץ אלא תורה שנאמר (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה, ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר (שם טו, ד) וסלף בה שבר ברוח, ר' אחא בר' חנינא אמר סיפר אין לו תקנה וכו', אלא מאי תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו עיי"ש. ולזה לתיקון לשון הרע אמר הכתוב מקודם 'הוא העלה', הרומז לשפלות כנ"ל, ואח"כ אמר עוד תקנה 'על מוקדה', הרומז על התורה, והכל להנצל מלשון הרע, וכמו שהיו אבותינו במצרים שלא היה בהם דלטורין.

'על המזבח', רמז להעדר התאוה, כי הנה שורש התאוה הוא תאוות המשגל ותאוות אכילה, וכמ"ש השל"ה הקדוש (ספר פלמוקיות פוס ק') שקיבל מהגאון מוהרש"ל ז"ל כי באלו שני התאוות נכללין כל התאוות, כי מביאה נוצר האדם וכן האכילה הוא חיות האדם, ואם אדם מקדש את עצמו בשני דברים

[ו]אם לא הוא נשמר משאר התאוות, עיין [בס]פרי ידאים ותראה שכן הוא.

[ו]נגד תאוות המשגל והעריות אמר [ה]כתוב 'על מוקדה', הרומז אל התורה [ו]בזה ניצל מן העריות, כמ"ש ברמב"ם [ה]לכות אסורי ביאה (פכ"ג סכ"ל) ובש"ע [ש]ם (פס פפיף ל) יתירה מכל זאת אמרו [ח]כמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב [ח]כמה, שאין מחשבת עריות מתגברת [ל]ב שנוי מהחכמה עכ"ל. ובמס' ע"ז (יח:) [ר]א ר' יונתן הוו קאזלי באורחא וכו' [ר]אה וכו' ניזל אפיתחא דבי זונות ונכפייה [ו]נקבל אגרא וכו' א"ל מנא לך הא, [ד]סמכת אנפשך למיתי הכא ולא [מ]יצה"ר, א"ל מזימה תשמר עליך [ת]נצרכה (פפלי ב, יא) א"ל רבנן לרבא מאי [ו]כו', הכי פירושא מדבר זימה תשמור [ת]ורה תנצרכה עיי"ש. ובאבות דר' נתן [פ]יק כ') ר' חנינא סגן הכהנים אומר כל [ה]ון דברי תורה על לבו מבטלין ממנו וכו' [ו]הורי זנות הרהורי יצה"ר והרהורי אשת איש [ו]אשה. הרי דהתורה היא שמירה להנצל [מ]תאוות המשגל, ולזה אמר הכתוב 'על מוקדה' להנצל מתאוות המשגל.

[ו]להנצל מתאוות אכילה אמר הכתוב 'על המזבח', בסוד שאמרו רז"ל במסכת [ב]"מ (נ.) פתח במזבח וסיים בשלחן, ר' [ש]מעון לקיש דאמרו תרווייהו בזמן שבית [ה]מקדש קיים מזבח מכפר על אדם, עכשיו [ש]לחנו של אדם. ועיין בסה"ק ראשית חכמה [ש]נמשער חקדושה שהאריך במאמרי רז"ל [ש]יהי' שלחנו דומה למזבח, ועל כן נגד [ת]אוות אכילה אמר הכתוב 'על המזבח', [ר]מז שיהיה שלחנו דומה למזבח, ובזה ינצל מתאוות אכילה.

ונגד תאוות הממון אמר הכתוב 'כל הלילה [ע]ד הבוקר', כי לילה רומז אל העולם הזה, וכמו שדרשו רז"ל במסכת חגיגה (יג:) אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בעולם הזה שהוא דומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שדומה ליום שנאמר (פהלים מב, ט) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי, וכן במס' פסחים (נ:) דרשו קרא (שם קלט, יא) ואומר אך חושך ישופני ולילה אור 'בעדני', הכי קאמר דוד, אני אמרתי אך חשך ישופני לעוה"ב, שהוא דומה ליום, עכשיו העולם הזה שהוא דומה ללילה, אור בעדני עיי"ש. ובמסכת בבא מציעא (פג:).

הרי דעולם הזה נמשלה ללילה, ולכן להנצל מתאוות ורדיפת ממון, אמר הכתוב כל הלילה וגו', רומז דהממון אינו רק כל הלילה בעולם הזה שדומה ללילה, ולא לעולם הבא הדומה ליום בוקר, וכמו שאמרו רז"ל במסכת אבות (פ"ו מ"ט) שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד עיי"ש. ולכן כשיתבונן האדם שהממון אינו רק בעולם הזה שדומה ללילה, בזה ינצל מרדיפת הממון.

ונמצא שחושב הפסוק סיבת הגאולה, וזהו 'זאת תורת העלה', ר"ל שע"י דברים האלו תתעלה הכנסת ישראל. 'היא העלה', רומז להכנעה היפך הגאוה. 'על מוקדה', רומז להנצל מלשון הרע וכן מתאוות המשגל, והכל ע"י התורה כנ"ל. 'על המזבח', רומז להנצל מתאוות אכילה כנ"ל. 'כל הלילה עד הבוקר', רומז להנצל מרדיפת הממון כנ"ל, וכן מכל התאוות, כי כולן רק בעולם הזה הנמשלה ללילה, ועל ידי שמירת כל הדברים הנזכרים בפסוק תהי' עליית המלכות הנרמזת בזאת תורת העולה. 'ואש המזבח תוקד בו', יש לרמז גם כן שיתן האדם אל לבו, כי אם לא ישמור את עצמו מכל התאוות, אש הגיהנם תוקד בו ח"ו, לכן ישמור עצמו מכל התאוות.

* * *

פרשת צו

וידבר ד' אל משה לאמר צו את אהרן ואת בניו לאמר (ויקרא ו, א, ג). הנה ידוע שבב' ענינים מחולקים חכמי האומות עם חכמי ישראל שהם הסכימו שהשארת הנפש הוא ע"י שמדבק עצמו לדברים המושכלים. דהיינו חכמת התכונ' והשכל הנפעל אל שכל הפועל וזה לא ימות. אמנם חכמי ישראל וחכמי התורה אומרים שבזה אין קונה לעצמו שום שלימות דהנה השמים כעשן נמלחו והארץ כבגד יבלה (ישעיה נא, ו) רק שצריכין ישראל לדעת חכמת התורה והמצוה אשר צונו השי"ת. ואף לא בזה לבד שלא המדרש עיקר אלא המעשה (אבות פ"א מי"ז). וזה שאמר הכתוב וידבר ד' אל משה לאמר דהיינו לדעת דיני התורה וגם צו את אהרן ואת בניו לאמר דהיינו המעשה. וזה שכתב רש"י ז"ל אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס (תו"כ ו, א). דהיינו המעשה היא חשובה יותר מהלימוד כי המדרש היא רק הכנה להמעשה ולא כדעת חכמי האומות שבהדעת לבד קונה האדם השלימות ושארת הנפש.

או י"ל דהנה אמרו חז"ל (מגילה ל"א, ב) על הפסוק (בראשית טו, ה) ויאמר ד' אלקי' במה אדע כי אירשנ' אמר אברהם לפני הקב"ה שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה א"ל לאו אמר לפניו רבש"ע במה אדע א"ל קחה לי עגלה משולשת וכו' תינח בזמן שבהמ"ק קיים בזמן שאין בהמ"ק קיים מה תהא עליהם א"ל כבר תקנתי להם סדר קרבנות וכו'. והנה לפי"ז זהו שכתבה התורה וידבר ד' אל משה לאמר דהיינו אמירת הקרבנות וגם צו את אהרן ואת בניו דהיינו עבודה גופא. וזה זאת תור"ת העולה וגם הוא העלה ואמרו חז"ל (מנחות קי, א) כאן בזמן שבהמ"ק קיים וכאן בזמן שאין בהמ"ק קיים. וזה שכתב רש"י ז"ל אין צו אלא לשון זרז מיד ולדורות דהיינו בזמן שבהמ"ק קיים הי' הקרבנות וגם לדורות כשאין בהמ"ק קיים הוא תורת העולה סדר הקרבנות. וע"ז אר"ש ביותר צריך הכ' לזרז במקום שיש בו חסרון כיס דהיינו באם לא יהי' ח"ו הבית צריך בהתורה זרוז יותר ללמד' לשמה דוקא. וכמו ששמעתי מפה קדוש בעהמ"ח ספר ישמח משה זלל"ה (על הפייט ר"ה) חכם חניטיו לתקוע בזה חדש יום זה אם יקרא בשבת קודש זכרון תרועה מקרא קודש טבעו אם בחול יבואכם צוו לתקוע בכל גבולכם יום תרועה יהי' לכם דאם אין יכולין לתקוע באמת צריך הזכרון להיות קודש אבל אם עושה הדבר בעצמו אז אין צריך כ"כ להיות

קדוש' יתרה. ולכן אצל זכרון כתיב מקרא קדש עכ"ל. לכן ג"כ ביותר צריך לזרז כשאין בהמ"ק קיים.

עוד יאמר ולדקדק על דברי ר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס דמה חסרון כיס כ"כ יש בהקרבת מידין שלא הי' מגיע לכל א' מישראל רק מעט מזעיר. אמנם דהנה לכאורה מהי הל' חסרון כיס ולמה לא נאמר חסרון ממון. אמנם באמת ידוע דהשי"ת הוא מקור הטוב ורוצה להטיב ומאתו ית' לא יבצר רק דהחסרון הוא מצידנו שאין אנו יכולין לקבל הטובה כמו אדם החולה שאין יכול לקבל מזון הטוב הוא באמת. ולכן אמר חסרון כיס דהיינו שאין הוא כלי לקבל וזהו חסרונינו. ולכן נקרא' עבירה לשון חטא לשון חסרון דע"י עבירה נתקלקל השפע שלנו ואין בנו כח לקבל אמנם כשהי' הבהמ"ק קיים הי' אדם חוטא ומביא קרבן ונתכפר לו. ולכן אמרו חז"ל (כתובות י, ב) דלכן נקרא' מזבח לשון מזין ומזיח ומכפר דע"י שהוא מכפר הוא מזין. וזה שכ' התורה צו את אהרן דהוא לשון זרוז דהקרבן הוא צורך גדול ואר"ש ביותר צריך הכ' לזרז במקום שיש בו חסרון כיס דהיינו שאם אין קרבן יש ח"ו חסרון כיס ומניעת השפע. ע"כ צריכין לזרז א"ע בזה והוא דבר נכון מאוד ודוק:

עוד יאמר בדברי רש"י הנ"ל אין צו אלא לשון זרוז וכו' אר"ש ביותר צריך הכ' לזרז במקום שיש בו חסרון כיס. דהנה הרמב"ם ז"ל כ' טעם על הקרבנות משום שהי' רגילים לזבוח לשם ע"ז כנא' (ויקרא יז, ז) ולא יזבחו עוד זבחיהם וכו' אמנם הרמב"ן ז"ל חולק עליו משום דמצינו שאדם הראשון ג"כ הקריב קרבן אלא על כרחך שיש סוד בדבר ע"ש. והנה לעניות דעתי נראה דגם דברי הרמב"ם ז"ל עולים כהוגן משום דכל דבר שאינו עושה האדם בעבור שי"ת נחשב הכל כע"ז חלילה כמו שאמרו בשם הבעש"ט זלל"ה על הפסוק (דברים יא, טז) וסרתם ועבדתם וכו' דכיון שמסיר מחשבתו משמו יתברך הוא נחשב מיד לעובד ע"ז. ולכן אף אדם הראשון הי' צריך להקריב קרבן ולתת מהטוב שלו לגבוה. וידוע מה שמבואר בזוה"ק דהתור' יכול האדם לקנותה בלא כסף אבל על המצו' צריך ליתן דוקא מלא כספו כדי להעביר רוח הטומא' מזה הדבר. לכן כתב' התור' צו את אהרן וצו הוא לשון ע"ז (זהר ח"א מ, ב) שצריך זרוז גדול להעביר הטומא' מכל הדברים. והנה אם אדם מזרז עצמו יכול להיות שעוש' זאת כדי לפטור מהדבר וכמו שאמרו חז"ל (תענית כה, ב) על ר' עקיבא שנענה תיכף על תפילתו ואמר שהוא מחמת שאין השי"ת רוצה בתפילתו. לכן כתב' התור' צו לשון זרוז מיד ולדורות דהיינו לא לפטור א"ע. אר"ש ביותר צריך הכ' לזרז במקום שיש בו חסרון כיס שזה צריך לעשות בשמחה יותר כמו שהובא מעשה מגאון א' שהלך להתפלל ונזדמן לו מציא' גדול' ולא רצה לבטל מתפילתו ושמח שמחה גדול' על שזכה לעשות מצוה בכמה מאות זהובים.

או יאמר דהנה ידוע דהשי"ת ברא ד' עולמות אצילות בריאה יציר' עשי'.

שׁוּר וּמִרְיָא־וְצֹאן לָרֹב פ וַיִּקְרָא לְכָל־
בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלָאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְלִיאָב שַׂר
הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא:
כ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל
עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא
אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כא וְהָיָה כִּשְׁכַב
אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי
וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים: כב וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה
מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא:
כג וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא
וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וִישְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־
אַפָּיו אָרְצָה: כד וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ

תרגום יונתן

מַלְכָּא וּלְאָבְיָתָר כַּהֲנָא
וּלְיוֹאָב רַב חֵילָא
וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדָּךְ לָא
זַמִּין: כ וּכְעַן רְבוֹנִי
מַלְכָּא עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל
סְבִירִין עָלָךְ לְחַוָּאָה
לְהוֹן מַן יִתֵּיב עַל
כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְּרִבּוֹנִי
מַלְכָּא בַּתְרוֹהִי: כא וִיהֵי
כַּד יִשְׁכּוּב רִבּוֹנִי מַלְכָּא
עִם אֲבָהָתוֹהִי וְאֵהֵי
אֲנָא וּבְרִי שְׁלֹמֹה
מִתְרְכִין: כב וְהָא עוֹד
דְּהֵיא מְמַלְּלָא עִם
מַלְכָּא וְנָתָן נְבִיָּא אֲתָא:
כג וְחַוּיָאוּ לְמַלְכָּא
לְמֵימַר הָא נָתָן נְבִיָּא
וַאֲתָא קֳדָם מַלְכָּא
וּסְגִיד לְמַלְכָּא עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא: כד וַאֲמַר נָתָן רִבּוֹנִי מַלְכָּא אַתְּ אֲמַרְתְּ אֲדֹנָיָה

רש"י

(כא) **חטאים.** מקריס ומטעין מן הגדולה. כמו אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ מז):

מצודת דוד

וקרא לכל בני המלך ולשלמה לא קרא. ואם לא היתה המשתה בעבור דבר המלוכה, היה אם כן קורא גם לשלמה: (כ) **עיני כל ישראל עליך.** רוצה לומר ופן תחשוב שכולם בחרו בו ולא תוכל להם, לא כן הוא, כי הכל תולים עיניהם בך להגיד להם וכו' ויקבלו מאמריך: (כא) **וחיה.** רוצה לומר אבל כאשר כן יהיה מבלי הגיד מי ימלוך, אז כשכב המלך וכו' נהיה אני ובני חסרים מן העולם, כי ימלוך אדוניה וישלח בנו יד: (כב) **בא.** אל חצר בית המלך: (כג) **ויבוא.** מן החצר בא לפניו אל הבית אחר שציוה המלך לבוא לפניו. וקיצר בדבר המובן מאליו:

מצודת ציון

כא) **חטאים.** הוא מענין חסרון. וכן קולע אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ מז): כב) **עודנה.** מלשון עדיין:

רד"ק

(יט) **ולשלמה עבדך לא קרא.** כיון שלא קרא לשלמה בסעודה זו וקרא לשאר בני המלך, נראה כי לדבר מלוכה עשה זבח זה, וקרא לכל הסומכים ידו שיאכלו עמו: (כ) **ואתה אדני המלך.** זהו ואתה באל"ף, וטועים בו בעי"ן לפי שהענין יותר קרוב: **להגיד להם.** שאם לא תגיד להם קודם שתשכב עם אבותיך, והייתי אני ובני שלמה חטאים מדבר המלוכה: (כא) **חטאים.** תרגום יונתן מתרכין, כלומר מגורשין מן המלוכה. ויש מפרשים, אם לא יהיה בני מלך, גילוי עון יהיה לנו, יאמרו כי מפני עון שנמצא בי ובן שנולד ממני לא היתה לו מלוכה. ויש מפרשים, כנגד דוד אמרה אלא שכינתה מפני כבודו, כלומר אתה תהא חוטא בזה אם לא תמליך שלמה בני, כי אתה נשבעת לי בה': (כב-כג) **ונתן הנביא בא.** בחצר או בבתים החיצונים, עד שיאמרו למלך ויכנס ברשות. ויגידו למלך, ואמר המלך

(10)

אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא
יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: כה כִּי | יָרַד הַיּוֹם
וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא
לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר
הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו
וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ: כו וְלִי אֲנִי־
עַבְדְּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע
וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: כז אִם מֵאֵת
אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא
הוֹדַעְתָּ אֶת־עֲבָדֶיךָ קרי: עַבְדְּךָ מִי יֵשֵׁב
עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: ס
כח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרָאוּ־לִי
לְבַת־שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד

תרגום יונתן

יִמְלוֹךְ בַּתְרַי וְהוּא יִתֵּיב
עַל כּוּרְסִי מַלְכוּתִי:
כה אֲרֵי נָחַת יוֹמָא דֵּין
וּנְכֵיס תּוֹרִין וּפַטִּימִין
וְעָאן לִסְגִי וְזַמִּין לְכָל
בְּנֵי מַלְכָּא וּלְרַבְּנֵי חֵילָא
וּלְאָבְיָתָר כַּהֲנָא וְהָא
אִנּוּן אָכְלִין וְשָׁתָן
קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ יַצְלַח
מַלְכָּא אֲדֹנִיָּהוּ: כו וְלִי
דַּאֲנָא עַבְדָּךְ וּלְצָדוֹק
כַּהֲנָא וְלִבְנָיָה בַר
יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדָּךְ
לָא זַמִּין: כז אִם מִן
רִבּוֹנִי מַלְכָּא הֲוָה
פִּתְגָמָא הָדֵין וְלָא
הוֹדַעְתָּ יָת עַבְדָּךְ מַן
יִתֵּיב עַל כּוּרְסִי
מַלְכוּתָא דְּרִבּוֹנִי מַלְכָּא
בַּתְרוֹהִי: כח וַאֲתֵיב
מַלְכָּא דָּוִד וַאֲמַר קְרוֹ לִי לְבַת שֶׁבַע וַעֲלַת לְקֳדָם מַלְכָּא וְקָמַת לְקֳדָם מַלְכָּא:

רש"י

(כד) **אתה אמרת.** נתמיה: (כה) **כי ירד היום.** שהעיל היתה גבוה, ומתן הזוחלת למטה נגיע:

מצודת דוד

(כד) **אתה.** תחסר ה"א השאלה והוא כמו האתה אמרת וכו': (כה) **כי ירד היום וגו'.** ובוודאי המשתה **תהיא** נעשתה לשמחת המלכות: **ויאמרו וגו'.** רוצה לומר בוודאי אמרו יחי המלך אדוניהו: (כו) **ולי אני עבדך וגו'.** הביא ראיה שהמשתה נעשתה לשמחת המלכות שהרי קרא לכל בני המלך וכו' ולי וכו' לא קרא, ואם לא היתה בדבר המלוכה היה קורא גם לנו: (כז) **אם מאת וגו'.** אם המלכת אדוניה היא במצוותך, תמה אני למה לא הודעתני מי ישב וכו': (כח) **קראו לי לבת שבע.** כי רצה לתת לה התשובה על כי הדבר נוגעת אל נפשה. ובעבור כי נתרחקה מאצלו בבוא נתן שלא ירגיש המלך

רד"ק

שיבוא, וכן עשה ויבוא לפני המלך: (כד) **אתה אמרת.** על דרך תמיהה, כלומר נראה שאתה אמרת לי שימלוך, שזבח זבחים ויקרא למי שרצה: (כה) **כי ירד.** ירד היום אל עין רוגל לזבוח: (כו) **ולי אני עבדך.** זה שלא קרא לנו ידמה כי דבר המלוכה עשה הזבח: (כז) **ולא הודעת את עבדך.** תמה אני אם מאתך נהיה הדבר הזה איך לא הודעתני טרם שתמליכהו. כתוב עבדיך ביו"ד, כלומר לי ושאר עבדיך הנאמנים: (כח) **קראו לי לבת שבע.** לא יצאה מהחדר אבל רחקה ממנו מעט בעוד שהיה נתן מדבר עמו, לפיכך אמר קראו לי. ודרש הכתוב בזה רחוק מאוד, שאמר כי לתשמיש קראה (ע' סנהדרין כב.) להודיע לאביגיל כי מה שלא ידעה לסיבה שהיתה אסורה לו, לא מפני

׳הָרוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב׳ (ישעיה נז, טו) ׳וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ׳ ׳זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב נִשְׁבָּר׳ רַבִּי אַבָּא בַּר יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָא בַּר רַבִּי סִימוֹן מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר וּבָא אוֹהֲבוֹ וְכִבְּדוֹ בְּכַלְכָּלָה אַחַת שֶׁל תְּאֵנִים וְחָבִית אַחַת שֶׁל יַיִן אָמַר לוֹ זֶה כִּבּוּד גָּדוֹל אָמַר לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ לְפִי שָׁעָה כִּבַּדְתִּיךָ אֲבָל כְּשֶׁאַתָּה נִכְנָס לְתוֹךְ פָּלְטִין שֶׁלְּךָ אַתָּה רוֹאֶה כַּמָּה אֲנִי מְכַבֵּדְךָ כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל (ויקרא ו, ב) ׳זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה׳ אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹן הָעוֹלָמִים לְפִי שָׁעָה הִקְרַבְנוּ לְפָנֶיךָ אֲבָל לִכְשֶׁתִּיטִיב (תהלים נא, כ־כא) ׳בִּרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלִָם אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל׳.

ואומר: **"מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל רוח"**, והרי כמו שהוא שוכן בקרב מלאכיו, משרתיו, ומקרבם אליו ועושה מעשיו בעולם על ידם ועל ידי כוכבי השמים, שכולם משרתיו שהוא משתמש בהם, כן יעשה לישראל נשברי הלב ונדכאי ושפלי הרוח, לקרבם אליו ולשכון בתוכם ולעשות בהם פעליו בעולמו, וזהו שנאמר כאן: **"זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה"**, אין אתה כבשר ודם הבוזה כלי שבור, שאתה לא בוזה רוח נשברה ולב נשבר בעוונו כשהוא שב מתטאו.

דבר אחר: **"זבחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה, היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים"**, וידרש עתה הפסוק לענין פרשתנו: **"זאת תורת העולה היא העולה"**, שכפל הכתוב לשונו, כאמור, כאשר אמר — **רבי אבא בר יודן בשם רבי יודא בר רבי סימון: משל למלך שהיה מהלך במדבר ובא אוהבו וכבדו בכלכלה** (="סל", "טנא") קופת נְצָרים קלועה — **אחת של תאנים וחבית אחת של יין, אמר לו** — המלך לאיש הזה: הכי — **זה כיבוד גדול** — ראוי למלך כמוני?! **אמר לו** — האיש: **אדוני המלך, לפי** — מה שיש ביכלתי — **שעה** — זו — **כבדתיך**, שכן בדרך במדבר אנחנו, **אבל כשאתה נכנס לתוך פלטין** (=ארמון) **שלך אתה רואה כמה אני מכבדך! כך,** כשהקריבו ישראל קרבנות להקב"ה בחנוכת המשכן שבמדבר (עי׳ במדב"ר יג, א), ולא הקריבו פרים רבים ביותר לעולות — **אמר הקב"ה לישראל: "זאת תורת העולה, היא העולה"** — הכי זאת היא העולה הראויה לכבודי, וכי כבש אחד מביאים קרבן לה׳?! **אמרו** — ישראל — **לפניו: רבון העולמים,** רק — **לפי שעה** — זו — **הקרבנו לפניך, אבל לכשתיטיב "ברצונך את ציון, תבנה חומות ירושלים, אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל, אז יעלו על מזבחך פרים"**, וכאשר כן היה לבסוף כששלמה חינך את הבית שבירושלים שהקריב בו עולות רבים, פרים (כבמ"א שם.), ואם כך חושב המקריב שעדיין לא השלים בכך לכדי כבוד ה׳ ולכן הוא מקריב קרבנו ברוח נשברה ולב נדכה אין הקב"ה בוחה את קרבנו הדל, וזהו שאומר ראשו של פסוק זה: **"זבחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה"** וזהו שנאמר כאן: "זאת תורת העולה, היא העולה" — אם המקריב מדמה לחשוב שהקריב עולה כתורתה הקב"ה תמה ושואל הכי זאת היא עולה ראויה לכבודי,

ג. גּוּפָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי לְעוֹלָם אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הַרְהוּר הַלֵּב אָמַר רַבִּי לֵוִי מִקְרָא מָלֵא הוּא (יחזקאל כ, לב) ׳וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים וְגוֹ׳ מִמִּי אַתָּה לָמֵד מִבָּנָיו שֶׁל אִיּוֹב בַּתְּחִלָּה (איוב א, ד) ׳וְהָלְכוּ בָנָיו וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה׳ רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים לִהְיוֹת קוֹרִין לַאֲחֵיהֶן וּלְאַחְיוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן בַּסְּעוּדָה רַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי חִיָּא אָמַר לְהִטָּפֵל בָּהֶם הָלְכוּ שֶׁקִּדְּשׁוּ לָהֶם נָשִׁים הָדָא הוּא דִכְתִיב (שם שם, ה) ׳וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיְקַדְּשֵׁם׳ עַל דַּעְתֵּה דְּרַבִּי

מסורת המדרש

ג. אמר רשב"י תנחומא לך לך י. כאן יד. תנ"י לך יג. יל"ש כאן תעט (כה"ע). יחזקאל שנט. איוב תחצב. ראה זוהר ח"א ע. ח"ב רלט: ח"ג ה: יא. כז. כט: פז. רמז: (רע"מ). רנד: זוה"ח תרומה מא.. צו מו ג. ע"ע יומא לו..

ואם האיש המקריב יודע ותמה לומר הכי זאת היא עולה ראויה לכבוד ה׳, הקב"ה אומר "זאת תורת העולה", שעיקר הקרבן הכנעת רוח המקריב, לומר שעדיין לא הגיע למלוא כיבוד ה׳.

ג. וכדרך שנדרש למעלה (בסימן הקודם), בטעם כפילות הלשון בכתוב "זאת תורת העולה, היא העולה", דרוש עתה את — **גופא** — גופו של קרבן זה ועיקר רצויו וכפרתו שהוא נרמז בכפילות זו, וכאשר — **אמר רבי שמעון בן יוחאי** — בברייתא: **לעולם** — גם קרבן עולת תמיד הבאה משל ציבור, וגם כל עולת יחיד (יפ"ת) — **אין העולה באה** — לכפר ולרצות — **אלא על** — עוון — **הרהור הלב** — שהרהר הרהורי עבירה שאסור להרהר, וכן — **אמר רבי לוי: מקרא מלא** — ומפורש — **הוא** — שעל ההרהורים באה העולה, שנאמר כאן: **"זאת תורת העולה, היא העולה"**, בייתור וכפל "העולה", ובהוראת ידיעה "היא" ובאות "ה" הידיעה, לומר שהעולה באה לכפר על "העולה", ועדיין איני יודע איזהו חטא שהיא "עולה", ובא הכתוב בדברי הנביא ואומר: **"והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים... לשרת עץ ואבן"**, הרי כי החטא הזה של הרהורי עבודה זרה הוא דבר מחשבה העולה על הרוח, ושכן לא אמר כאן "עולה" אלא "עולה", וללמדך שזהו החטא של הרהור העולה על הרוח שעליו בא קרבן עולה לכפר (יפ"ת).

ורבי שמעון בן יוחאי עצמו, שאמר כן, יאמר (כבתנחו׳ לב, י): **ממי אתה למד** — שהעולה באה לכפר ולרצות על עוון הרהורי הלב — **מבניו של איוב** — שאיוב אביהם הקריב עולות לכפר להם על הרהוריהם על ה׳, כמו **"שנאמר": "והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו, ושלחו וקראו לשלשת אחיותיהם לאכל ולשתות עמהם, ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבוקר והעלה עולות מספר כולם, כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם, ככה יעשה איוב כל הימים"** (תנחו׳ שם), ודרוש ופרֵש — **בתחילה** — את הפסוקים מראשיתם, להבינם (רד"ל): **"והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו, ושלחו וקראו לשלשת אחיותיהם לאכל ולשתות עמהם"**, ולמה היו אותם המשתאות — **רבי מאיר אומר: שכן דרך בני מלכים להיות קורין לאחיהן ולאחיותיהן עמהן בסעודה** — שהם עושים להם, לאות נדיבות ואהבת אחוה, שהרי היה איוב עשיר ונכבד ונדיב, כאמור שם בענין, ואילו — **רבי תנחום ברבי חייא אמר: להיטפל בהם הלכו** — כל האחים והאחיות אל אלה שעשו הסעודה כל אחד בזמנו, להיות להם עוזרים ומשמחים ושושבינים, שכן היתה זו סעודה שעשו ביום — **שקדשו להם נשים,** וסעודות אירוסין היו, **הדא הוא דכתיב** — זהו שאמר הכתוב, שם: **"ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם"**, לומר שימי המשתה

אולם לדברינו, יתורץ באופן נפלא: ודאי צריך לבקש על הקל תחילה, ולכן מי שיודע בודאות שהתחייב קרבן חטאת, כיוון שעל זה מתחרט יותר מאשר על ביטול עשה, לכן החטאת קודמת לעולה. אבל התורה מדברת על מצב שבו הוא **אינו יודע** אם הוא חייב חטאת או לא, ומכיוון שאינו יודע – הוא גם לא מתחרט. במצב שכזה, עלינו לחזור לסיבה שבגללה הובאו הקרבנות, ומכיוון שביטול עשה (שעליו מכפרת עולה) קל מעבירת לא תעשה, לכן מתחיל הפסוק מן הקל – מעולה...

"שנות חיים" להגר"ש קלונר – קונטרס "דרך החיים"

עיקר הקרבן – הלב הנשבר

"צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה" (ו, ב)

במדרש (ויקרא רבה, פרשה ז), הביא כאן את הפסוק (תהלים נא, יט) "זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה א־לוקים לא תבזה", ובהמשך אמר המדרש: "מנין למי שהוא עושה תשובה שמעלין עליו כאלו עלה לירושלים ובנה את בית המקדש ובנה את המזבח ומקריב עליו כל הקרבנות שבתורה – מן הדין קריא (=מפסוק זה) 'זבחי אלהים רוח נשברה וגו'".

מה עניינו של מדרש זה דוקא לפסוק שלפנינו?

הגאון רבי משה יהודה ליב זילברברג מקוטנא, בעל שו"ת "זית רענן", ביאר זאת על פי מה שכתב ב"**ספר הכריתות" להר"ש מקינון** (בתי מדות, תחילת בית ד'), שהרי בכל מקום שנאמר לשון "צו", הרי זה לדורות, ואם כן היה קשה למדרש: למה נאמר כאן לשון "צו", והרי בזמן שאין בית המקדש קיים – בטלה עבודת הקרבנות? והמדרש מיישב בפסוק "זבחי א־לוקים רוח נשברה" – וכיוון שכל תכלית הקרבן היא הרוח הנשברה, הרי תכלית זו יכולה להתקיים גם עכשיו, כי מי שעשה תשובה מעלין עליו כאלו עלה לירושלים והקריב את כל הקרבנות שבתורה, ולכן שייך בקרבנות לשון "צו".

בעקבות כך, הוסיף הגאון מקוטנא וביאר את הפסוקים הסמוכים בתהלים (נא, יח-כא): "כי לא תחפץ זבח ואתנה עולה לא תרצה. זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים. אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים".

וכך כוונת נעים זמירות ישראל: "כי לא תחפוץ זבח ואתנה" – אתה, הקב"ה, אינך

חפץ בקרבן או צדקה שהאדם מדמה בנפשו שהוא הנותן אותם, אלא צריך האדם לדעת כי הכל מה' ומשלו נתן, וכל חפץ ה' הוא בלב הנשבר של האדם בעת הקרבת הקרבן, שיחשוב שכל המעשים שנעשים בבהמה זו היו ראויים להיעשות בו בעצמו. והוסיף הכתוב ואמר: "זבחי אלהים", עיקר תכליתם הוא "רוח נשברה", שהרי "לב נשבר ונדכה", אפילו בלי זבח לקרבן, "אלהים לא תבזה", ואם כן גם כשאין לנו בית המקדש יכולה להתקיים תכלית הקרבן, אולם בכל זאת אנו מתפללים ומבקשים מהקב"ה: "היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים", ואז לא נצטרך להסתפק בלב נשבר בלבד, אלא "אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים"!

שו"ת "זית רענן", חלק ב' – ליקוטי חידושי תורה

כל הלילה – עד לגאולה העתידה

"צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה על המזבח כל הלילה עד הבוקר" (ו, ב)

> "אין צו אלא לשון זירוז – מיד ולדורות. אמר רבי שמעון: ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס" (רש"י, מתורת כהנים)

בדרשה לשבת הגדול, שנשא **הגאון רבי מאיר אריק, גאב"ד בוטשאטש** בשנת תרס"ז, עמד על ענין הזירוז המתבקש דוקא כאן "מיד ולדורות", וכך אמר:

ענין הקרבנות היה גם "מיד", דהיינו: כאשר בית המקדש היה קיים, וגם "לדורות" – לאחר שנחרב הבית, גם אז יכול אדם להגיע לדרגה של הקרבת קרבן, כאשר הוא עוסק בדיני הקרבנות, כי העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה.

ואולם, כאשר ישראל נמצאים בגלות, בין האומות, ליבם בל עימם, מחמת הצער והטירדה, וזה ענין החסרון כיס כי לב האדם תלוי בכיסו (כמאמר ר' יוחנן בירושלמי, תרומות סוף פרק ה'). זו כוונת ר' שמעון: "ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס", דהיינו כשישראל בגלות ויש חסרון לב שתלוי בכיס, אז צריך להזהירם שיעסקו בתורת עולה ויעלה להם כאילו הקריבו עולה.

וזה מה שהוסיף הכתוב בדרך רמז: "זאת תורת העולה" – העסק בתורת עולה שיעלה להם כאילו הקריבו עולה, "היא העולה על המזבח כל הלילה עד הבוקר" – יהיה להם כל זמן הגלות עד הבוקר של הגאולה.

והוסיף עוד וביאר ש"על המזבח" כוונתו היא כך: לב האדם נקרא מזבח, כמו שמצינו באגרת הרמב"ם, ובזמן שבית המקדש היה קיים, היתה האש על המזבח, ועתה ליבו של אדם הוא במקום המזבח, ועל כן "ואש המזבח תוקד בו" – בתוך ליבו של האדם. ובתורת כהנים הוסיף: "אף בשעת מסעות", והיינו: אף בעת שישראל בגלות ונוסעים ממסע למסע – לא תכבה אהבת הקב"ה מליבם!

וזה כוונת הכתוב שהראה הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים: "והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים" (בראשית טו, יז), ובמדרש שם (עיין מדרש שוחר טוב, סוף מזמור נב): "לפיד אש – זה תורה", כי בין הגזרים היינו בית בית ראשון לשני וכן בין שני לשלישי, שאין עוד גזרים מקרבנות, ואז "לפיד אש", דהיינו התורה, שעבר עמהם, הוא במקום הקרבנות!

שו"ת אמרי יושר – חלק ג' (ב"טל תורה") עמוד רלח

היכן יש "חסרון כיס" בעולה?

"צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה" (ו, ב)

"אין צו אלא לשון זירוז – מיד ולדורות. אמר רבי שמעון: ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס" (רש"י, מתורת כהנים)

וכבר עמדו על כך רבים מן המפרשים: למה דוקא כאן דרשו חז"ל את המילה "צו" כמורה על זירוז, ולא דרשו כך בכל המקומות בתורה שכתוב בהם לשון ציווי? וקושיא נוספת: איזה חסרון כיס יש כאן, כי אף שהעולה נשרפת כולה, אבל הרי אין זה מעות כהנים, ואם כן לא שייך לומר שיש כאן חסרון כיס לכהנים?

עוד יש להקשות, כקושייתו של **הרמב"ן** בפרשת המנורה (במדבר ח, ב), שאמרו חז"ל שהיה אהרן מצטער על שלא נטל חלק בחנוכת המשכן, אמר לו הקב"ה: חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מיטיב ומדליק את המנורה לדורות. והקשה הרמב"ן: מהי גדלותו של אהרן, והרי גם הוא אינו מדליק את המנורה לדורות, אלא בזמן שבית המקדש קיים? ותירץ הרמב"ן, ששם מרומזת הדלקת נר חנוכה, שהיא לדורות עולם.

מעין קושייתו של הרמב"ן, יש להקשות, לכאורה, אף כאן: למה אמרו "מיד ולדורות", והרי אין העולה קרבה אלא בזמן שבית המקדש קיים, וכאשר חרב

בעוונותינו הרבים, שוב אינו לדורות, וכאן לא ניתן לתרץ כפי שתירץ הרמב"ן לענין המנורה?

יישוב נפלא על כך, כותב הגאון רבי מנשה קליין שליט"א, גאב"ד אונגוואר:

ידוע מה שאמרו חז"ל (מנחות קי.) "זאת תורת העולה – כל העוסק בתורת עולה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב עולה", וכן בשאר קרבנות. ולכאורה היה מקום לתמוה, שהרי זר ששימש חייב מיתה (סנהדרין פג:), ואם כן, כיוון שהעוסק בתורת הקרבנות מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבן, אם כן הרי הוא בכלל זר ששימש, ולא היה לנו להתיר ללמוד בתורת הקרבנות – אלא לכהן, ולא לישראל?

אמנם, כותב גאב"ד אונגוואר, נראה לחדש שמכיוון שנאמר (שמות יט, ו): "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", אם כן לכל ישראל יש דין כהנים, אלא שלענין הקרבת הקרבנות בבית המקדש יש דין מיוחד של **כהנים מזרע אהרן הכהן**.

כל זה הוא דוקא לענין ההקרבה בפועל, בבית המקדש, אבל לענין הקרבה במקום אחר – אכן יכול גם ישראל להקריב, וכגון בבמה כל זמן שלא נאסרו הבמות, אלא שלהקריב קרבנות בפועל בזמן הזה, לאחר שנאסרו הבמות, אסור, אולם לימוד התורה, שמצוותו בכל מקום ובכל עת, מותר גם בישראלים, שאף הם הוגדרו בתורה כ"ממלכת כהנים", שכן רק לגבי הקרבה בפועל בבית המקדש צריך דוקא כהנים מזרע אהרן הכהן.

מעתה יובן היטב מה שדרשו ש"זאת תורה העולה" הוא "מיד ולדורות", שכן על ידי לימוד תורת העולה נחשב כהקרבת קרבן בפועל, ואם כן שייך דין עולה גם לדורות. זה גם טעם הזירוז דוקא בעולה: כי הלא כהנים בהקרבתם קיבלו מתנות כהונה בשכרם על כל עבודה (וכפי שביאר הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה, שהכהנים זכו למתנות כהונה כדי שיוכלו ללמוד תורה), אבל בהקרבת עולה, שכולה לשריפה, אינם מקבלים שכר עבודתם.

כל זה – בזמן הבית, אבל לאחר החורבן, שאין עוד קרבן בפועל, לא נותר אלא העיסוק בתורת עולה שהוא כמקריב קרבן, אבל הרי אינו מקבל שכר (גשמי) על עבודתו, ואם כן יתרשל, חלילה, בלימוד התורה. ועל כן בא רבי שמעון ואמר: "ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס", ומכיון שלדורות חסרון הכיס גדול יותר, לכן בא הכתוב לזרז יותר מאשר בכל מקום אחר!

"מניד משנה" על התורה – עמוד מח

כסורת השס"ם

תני. בתוספתא סוף פ"ז: כגון שבע בן בכרי. כמו שייחדו לשבע בן בכרי: והוא שיכא חייב מיתה כשבע בן בכרי. שכל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה: וכ' יוחנן אמר אע"פ שאינו חייב וכו'. דכגון שבע בן בכרי דקתני שייחדו אותו כמו שייחדוהו אבל לא כשבע בן בכרי ממש: תבעתיה מלכותא. למפסע חיוב מיתה: אתון. אנשי חיל המלך והקיפו להמדינה ואמרו להן אם אין אתם נותנין אותו לנו נחריב את כל המדינה ועלה ריב"ל אלו ופייסיה שיתרלה לנלות. עצמו שלא יסתכנו כל בני המדינה עבורו ונתרלה ומסר אותו להן והיה אליהו זכור לטוב רגיל להתגלות לריב"ל ומאותו שעה לא נתגלה לו עד שהתענה כמה תעניות ולבסוף נתגלה וא"ל וכי לתסורת אני נגלה ופייסך לא נגליתי לך עד שהתעניתי כל כך: ולא תשנה עשיתי. שכך שניו בתוספתא ואם ייחדו להן מותר והשיב לו וכי יש תשנה התסידים והיה לך לסלק עצמך מעניין זה: איתצד בסיפסיפה. ניעוד במקום סכנה הרבה ומלשון האף תספה ופן תספה הוא ודומיהם שכל הנעוד לשם סוף נספה הוא: יכרך המת בסדינו. כלומר שנתייאש הימנו ואין לו אלא להכין לעצמו תכריכי המת ושמע רשב"ל ואמר לו אני אהרוג לו אני אהרג אני אלך ואגיל אותו בכם והלך ופיים לאותן הגזלנים והניחוהו ונתנו אותו לידו ואמר להן ותבאו עמי אגל הקזן שלנו והוא ר' יוחנן והוא יתפלל עליכם על אשר החזרתם אותו לי ובאו אצל ר' יוחנן ואמר להן מה שייתם רוצים לעשות עמו כן יעשה להן ויבא עליהן הכל וכן הוה אלא הניעו למקום אפיפסרים עד שהגיעו כולן: שבויה מלכותא. כך היה שמו של ראש הלסטים ומלך עליהן: ילף בריכון עביד לכון נסין. כלומר היה מתהל בהן ואמר מפני מה באתם הלא הבורא שלכם רגיל לעשות נסים לכם: מעשיקין ביה. מסהיו עוסקין ומדברין עמו נכנס חד סרקיי ומעמאלי טופן חרב אחד אצלו ואמר להם בחרב הזה קטל בר נגר שהיה ג"כ ראש ומלך הלסטים לאחיו של זה הזביה ומתוך כך נזכר זה שהיה ירא לנפשו וע"י כן ניטול זעיר בר חיננא שהיה לו פגאי להמלא מידו: איקפח בעלי קנייה. כך שמם של הלסטים שקפחו וגזלו את של ר' יוחנן ונכנס ר' יוחנן לבית המדרש והיה ר"ל שואל לו דבר הלכה

מוספתא פ"ז

נד"ר נ"ב נ"ל מיפכך

תני *סיעות בני אדם שהיו מהלכין בדרך פגעו להן גוים ואמרו תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו הרי אנו הורגים את כולכם אפי' כולן נהרגים ^ה לא ימסרו נפש אחת מישראל ייחדו להן אחד כגון ^ו שבע בן בכרי ימסרו אותו ואל ייהרגו א"ר שמעון בן לקיש והוא שיהא חייב מיתה כשבע בן בכרי ורבי יוחנן אמר אע"פ שאינו חייב מיתה כשבע בן בכרי עולא בר קושב תבעתיה מלכותא ערק ואזיל ליה ללוד גבי ריב"ל אתון ואקפון מדינתא אמרו להן אין לית אתון יהבון ליה לן אנן מחרבין מדינתא סלק גביה ריב"ל ופייסיה ויהביה לון והוה אליהו זכור לטוב יליף מתגלי עלוי ולא אתגלי וצם כמה צומין ואיתגלי עלוי אמר ליה ולמסורות אני נגלה א"ל ולא משנה עשיתי א"ל וזו משנת החסידים /רבי אימי איתצד בסיפסיפה אמר ר' יונתן יכרך המת בסדינו אמר ר' שמעון בן לקיש עד דאנא קטיל אנא מתקטיל אנא איזיל ומשיזיב ליה בחיילא אזל ופייסון ויהבוניה ליה אמר לון ואתון גבי סבון והוא מצלי עליכון אתון גבי ר' יוחנן אמר לון מה דהוה בלבכון *איעבד ליה יתעבוד לון יכמא לההוא עמא לא מטון אפיפסירוס עד דאזלון כולהון זעיר בר חנינא איתצד בספסיפה סלק רבי אמי ורבי שמואל מפייסה עלוי אמרה להון זנביה מלכותא יליף הוא ברייכון עבד לכון ניסין מעשוקין ביה עלל חד סרקיא טעין חד ספסר אמר להון בהדא ספסירא קטיל בר נגר לאחוי ואישתיזיב זעיר בר חנינא ר' יוחנן אמר איקפח בעלי קנייה סליק לבית וועדא והוה ר"ש בן לקיש שאיל ליה והוא לא מניב שאיל ליה והוא לא מניב א"ל מהו הכין ו^א"ל כל האיברים תלוין בלב והלב תלוי בכיס ^א"ל ומהו כן א"ל ומהו את כן א"ל איקפחת בעלי קנייה א"ל חמי לי זויתה נפיק מחי ליה חמיתון מן רחוק ושרי מצלצל אמרין אין ר"י הוא יסב פלגא אמר לון חייכון כולה אנא נסיב ונסיב כולה דיקלום חזירא מחוניה טלייא דר' יהודא נשיאה איתעבד מלך נחת לפמיים שלח כתבין בתר רבנן תיהוון נבי במפקי שובתא מיד א"ל לשלוחיה לא תתן להון כתבין אלא בערובתא עם מטמעי שמשא וארתא שליחא נבהון בערובתא עם מטמעי שמשא והוה ר' יודן נשיאה ור' שמואל בר נחמן נחתין למיסחי בדימוסין דטבריא אתא אנטינרים נבהון ובעי ר' יודן נשייא למינזף ביה א"ל ר' שמואל בר נחמן ארפי ליה לנסיון הוא מתחמי אמר לון מה רבנן עבדין תנון ליה עובדא אמר לון סחון דברייכון עביד ניסין במפקי שובתא טעין יתהון ואעיל יתהון. א"ל הא רבנן לבר אמר לא יחמון אפיי עד דאינון סחיין הוה ההיא בי בני אזייה שבעה יומין ושבעה לילון נפק ואנצח קדמיהון ועלון וקמון ליה קדמיהון אמר לון בנין דברייכון עביד לכון ניסין אתון מבזין מלכותא אמרין ליה

ולא היכ וחזר ומאלו ולא השיב וא"ל מהו זה שאתה שרוי בלעבר כל כך והשיב לו כל האברין תלויין בלב והלב בכיס וא"ל ומהו כן וסיפר לו ואמר נגזלתי מאלו בעלי קנייה ולקחו כל ממוני: תמו לי זויתה. הרואה הדרך אשר הלכו מכאן והראה לו ודרך ר"ל אחריהם וכשראה אותם מרחוק התחיל לצעוק עליהם אם לא תחזירו אנקום נקמתי מכם והשיבו אם של רבי יוחנן הוא אשר לקחנו אם כן יקח האלי אשר נשיב לו ואמר להן ר"ל לא אלא בחייכון לריכים אתם להחזיר את הכל והחזירו הכל ולקח מהם: חזירא. היה רועה חזירים וכשהיו יוצאים התלמידים מבית המדרש של רבי והוא ר' יהודה הנשיא היו מלאקים ומכים אותו ולבסוף נעשה מלך דיקלימיאנוס המוזכר בכמה מקומות והיה רוצה להנקם ביהודים ויבא לעיר פמיים שהיא רחוקה משבריא מקום רבי ושלח כתבים ואמר אני רוצה הרבנן יהיו אצלי במולאי שבת הזה ואמר להשליח שאל ימסור להן הכתבים עד ע"ש עם בית המדרש כדי שלא יוכלו לקיים ציווי שלו וע"י כך יעלו עליהם לנקום מהן: אנגיטרים. הוא שם של אד אחד מאותן השוכנים בבית המרחץ והיה רוצה רבי לנעור בו וא"ל ר"ש בר נחמני הנח לו רבי שלפעמים לאחה גם הוא נתרלה ושאל אותו הבד ומה רבנן עבדין ומה אתם שרוים בלעבר וספרו לו המעשה והשיב להם מרחמו עצמיכם לכבוד שבת והאל הבורא יעשה עמכם נסים וכמולאי שבת לקח אותם זה הבד ונכנסו והכניסם לשם בתוך הטיר ואמרו לו להמלך הא רבנין באו ועומדים חוץ להפלטין ואמר לא יראון פני עד שיראו עמון מקודם והיה שם מרחץ ולוה להסיקו ז' ימים וז' לילות בכדי שלא יוכלו לסבול החום ונפק הבד הזה ונלא ולינו את המרחץ לפניהם ורחצו ונכנסו ועמדו לפני המלך והסריס ואמר להן וכי בשביל שבורלאכם עושה לכם נסים תמיד אתם מבזין את המלכות והשיבו לו דיקלום חזירא היינו מבזים ודיקלימיאנוס מלכא לא בזינו והנה אנחנו סרים למשמעתו ואמר להם ואפי' כן חזרו עצמיכם לא לבזות ולהלבין לא בנוי קטן ולא בתלמיד קטן שמעיין הן להתגדל לאחר זמן:

הדרן עלך האשה שהיתה אוכלת

עין משפט נר מצוה

פא

ה מי' פ"ס מיסודי סתורים ס"ד מוס"פ יו"ד ס"ר הנ"ל ס"ה הנ"ל

גליון השס"ם וציון ירושלים

בשבע בן בכרי וכו'. ע' בכו"מ פכ"ח ז"ל מ"ב ביבנו' סי' מ"ג בלוקן ובשו"ת נו"ב מ"ד"ת תלק י סי' עד וע' בר"ן פ' יוסי"ב ופי"ש פרי"ש אמנה ו ופי' חיי"מ אתכפה מוסי' תנן בסנהדרין מכר"ת ז"ל אחר"ק אמשפרדים: דיקלום חזירא וכו'. כל כמפסה סות כמ"ל פ' פנ כלאחים ופי' כיפה מוחלר:

תוס' ר"ש ר"ל מיפכך

דיקלום חזירא בזינן דיקליטיאנוס מלכא לא בזינן ואפילו כן לא מכסי לא ברומי זעיר ולא בחבר זעיר: הזורע

הדרן עלך האשה שהיתה

מראה הפנים

תני סיעות בני אדם שהיו מהלכין בדרך וכו'. כתן מוספתא אסק סרמב"ם שם וכן אם תמכו לכן גוים אמו לנו אחד מכם וכו' יהרגו כולם ואל יתמרו לסם נפש אחת מישראל ואם יחדוהו לסם אמו לנו אלוני אל נסרוג אם כולכם אם סיה מחויב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו לסם ואין מוריין לכן לכתחילה וכו' וזה קשה דאסק כרי"ל דסכנת נפש ר' יוחנן דאלכתא כופיה לנביה דר"ל וכסנסת מי' שם נאמר כדבר בנ"ם ולענ"ד כל מה שנאמר כאן יסיה חזקה וכיומר נכון דנ' אחרים סיה לו ז"ל וגוים פ"ל

הר' יוחנן בדר"ל והא דר"ל בדר' יוחנן:

מראה הפנים

לא כרומי זעיר ולא בחבר זעיר. וכנ"ר כרים ס' תולדות דנגרים שם כלי עוכלא וגרים לא ברומי זעיר ולא בגוליר זעיר כלומר לא אם סוא מרומי ומדיין קטן סוא ולא לאיזה גוליר יסיה מקום שיסיה כמו שהוא סיה רומה חזירים כמבריא ומקבל ומעשה קיסר רומי ונו' דהכא אית לה כלאי דאמרינן בכבלי כע"ם (דף קיג) שלשם אין ממקאלין בכן אן בנוי קטן ומתם קטן ומלמיד קטן מעוט דמלכותיסו אחורי אחוריהו קיימי:

סליק פירקא בסיעתא דשמיא

סחורע

יקריב אותו כלומר את עצמו ודמו במסירת נפש לרצונו לפני ה׳, אז הוא נקרא אדם, וכמו כן גורם למעלה לקרוא אדם, ויהיה הוי״ה במילואו כמנין מ״ה, עכ״ד.

וזה שדרש רשב״ל אין לו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, היינו שבא הכתוב לזרז את ישראל על מצות הקרבת העולה, הן מיד במעשה הקרבנות בפועל, והן לדורות על ידי עבודת התפילה העומדת במקום קרבנות, כי בכח שניהם יפעול האדם פעולה הרצויה למעלה לתקן בחינת אדם, ועל זה הוסיף רבי שמעון ודרש, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, **כיס** בגימטריא שני פעמים **אדם**, היינו שכוונת הכתוב לזרז את האדם להשלים החסרון בשם אדם דלתתא ושם אדם דלעילא, כי בזה שימשיך אליו בעבודתו ותפילתו אל״ף מאלופו של עולם ויהא נקרא אדם, על ידי זה יפעול גם למעלה לקרב האל״ף לשם הוי״ה במילוי אלפי״ן לקרוא אדם.

*

ו עוד לאלוה מילין לבאר דברי רשב״ל, אין לו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס.

ויתבאר על פי מה דאיתא בגמרא (חולין ה:) השתא בהמתן של צדיקים אין הקב״ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן. וכתבו התוס׳ (ד״ה צדיקים) תימה דהא אשכחן יהודה בן עבאי שהרג עד זומם (מכות ה:), ורבי ישמעאל שקרא והטה (שבת יב:), ואומר ר״י דדווקא במידי דאכילה אין הקב״ה מביא תקלה על ידן, שגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור.

ומעתה י״ל כי בכל הקרבנות שיש בהם חלק אכילה לכהנים, לא הוצרך הכתוב לזרז לעשותם כהלכתם. כי מאחר שאין הקב״ה מביא תקלה לצדיקים במידי דאכילה, ודאי לא יכשלו הכהנים בעבודת הקרבן, כי מן השמים יסייעו בעדם להקריב את הזבח ככל משפטו וחוקתו למען לא יכשלו באכילת קדשים פסולים, אבל בקרבן עולה שכולה נקרבת כליל לאשים ואין בה חלק אכילה לכהנים, בו הוצרך הכתוב לזרז לעשותו כהלכתו, וזה שדרשו חז״ל אין לו אלא לשון זרוז מיד ולדורות, להקריב את קרבן העולה כהלכתו, ועל זה בא רבי שמעון להשמיענו טעם הדבר שהוצרך הכתוב לזרז דייקא בקרבן העולה, כי ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, היינו בקרבן עולה שנשרפת כליל ואין בה הנאת אכילה כלל, וכיון שמחוסר בו חלק אכילת הכהנים, על כן הוצרך הכתוב לזרז שיזהרו להקריבו כהלכתו.

*

ז עוד יתבארו דברי רשב״ל, אין לו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס.

ונראה על פי מה דאיתא במדרש רבה בפרשתן (פ״ז ס״ג) אמר רבי שמעון בן יוחאי, אין העולה באה אלא על הרהור הלב, אמר רבי לוי מקרא מלא הוא (יחזקאל כ לב) והעולה על רוחכם. וי״ל בטעמא דמילתא שנצטוו ישראל להביא קרבן אף על הרהורי הלב, דהנה כתב א״ז זצלה״ה בייעד לב (פ׳ ויצב) בביאור ההבדל שבין עבד לבן, כי העבד עיקר עבודתו באבריו ובמעשים ולא במצפוני לבו, לא כן הבן אינו משרת לאביו במעשה רק לעתים, ועיקר עבודתו במצפוני לבו באהבה רבה לאב, עיי״ש שהאריך באמרי טעם. ובכן הן בני ישראל נקראים בנים למקום, ככתוב (דברים יד א) בנים אתם לה׳ אלהיכם, ואם כן עיקר עבודתם הרי הוא במצפוני לבם באהבה רבה לאביהם

שבשמים, ולכן כאשר נכשלו בהרהור חטא ועון צריכים להביא קרבן לכפר על הרהורי הלב.

ובזה יתבארו דברי רש"ל אין לו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, והכוונה לבל יעלה על דעתם לומר כי רק בדור דעה ההוא זכו להיות בנים למקום, אבל בדורות שלאחריהם בזמן שלא יהיו ברוש המעלה יהיו בבחינת עבדים, ומכיון שהעבד אינו עובד את אדונו אלא במעשה ולא במחשבה, שוב לא יצטרכו להביא כפרה על מחשבות לבם, לזה בא הכתוב לזרז מיד ולדורות, וכמבואר בגמרא (בבא בתרא י.) שיעת רבי עקיבא בין כך ובין כך קרויים בנים, דאף בזמן שלא יהיו ישראל במעלה העליונה הרי הם קרויים בנים, ועל כן עליהם לעבוד את השי"ת במלפוני הלב בכל עת תמיד, וצריכים כפרה על פגם המחשבה מיד ולדורות.

ולכוונה זו אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, כי כתב בכלי יקר בפרשתן שחסרון כיס רומז על חסרון הדעת, על דרך אמרם (ירושלמי תרומות פ"ח ה"ד) דעתא בליבא תליא וליבא בכיסא תליא. ובכן רבי שמעון שהוא מרא דשמעתתא שאין העולה באה אלא על הרהור הלב, הוא הוסיף ודרש, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, היינו בזמן שיהיה בישראל חסרון הדעת ולא יהיו במעלה העליונה להיות דבוק ליוצרם בקדושה ובטהרה כמו בדורות הקודמים, עם כל זה גם בעת ההוא עליהם להזהר ולהשמר לבל יכשלו בהרהורי עבירה חלילה, כי בכל עת ובכל שעה הרי הם נקראים בנים למקום כשיעת רבו רבי עקיבא, ועבודת הבן לאביו הרי הוא במלפוני לבו.

*

ח עוד יש לפרש דרשת רש"ל בשם התורת כהנים, אין לו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס. ויש להבין במה נחלקו תנא קמא ורבי שמעון.

ב) במדרש (הובא בקדושת יו"ט) שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא, השיב להם זאת תורת העולה. והוא פלאי.

ונראה בהקדם לבאר מאמר הגמרא (ברכות לה:) תנו רבנן, ואספת דגנך (דברים יא יד) מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (יהושע א ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל, רבי שמעון בן יוחאי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן. וכבר האריכו המפרשים בביאור סברת מחלוקתם של רבי ישמעאל ורבי שמעון.

ואפ"ל על פי דברי א"ז זצלה"ה בקדושת יו"ט בפרשתן לפרש הכתוב זאת תורת העולה היא העולה, כתיב הוא בוא"ו והקרי היא ביו"ד, גם מה שכתב רש"ל זאת תורת העולה לרבות לכל העולים שפסולן בקודש אם עלו לא ירדו, היא העולה למעט רובע ורבע שלא היה פסולן בקודש אם עלו ירדו. ביאור הדבר, כי ידוע (ויק"ר פ"ז ס"ג) שהעולה בא לכפר על הרהור הלב, אכן כתב הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פכ"ב הכ"א) שאין יצר הרע מתגבר אלא בלב פנוי מן החכמה, ואם כן זאת העלה היעולה להגלל מהרהורים רעים, לקבוע עתים לתורה ועבודה וממילא יתבטל יצר הרע של מחשבות זרות, אכן לאשר כי לפעמים

מוסף רש"י
(ראה בענין הקודם השייך לכאן)
אחד המרבה ואחד הממעיט. שיש לו שכר לממעיט כמו למרבה (כרסם יח.).
מנין למתעסק בקדשים שהוא פטול. שאם קדשים ולא נכנסה שלא כמתעסק כדברים אמרים (זבחים מח.) לעתר מנין למתעסק מתעסק בקדשים כגון שנפסל לו מולקו ונפסל בקדשים, שלא נפסלין לגוף שחיטה, אבל נפסלין לגוף שחיטה בעצמה כגון שלא שלא עלה לעצים לשם מזבח (חולין יג.).
זו בידיעה הוא לעכב מנין. מקבל זה חייבי יודע ומקבל זה לעדים ואלו שלמה לעכב מנין, שאם לא נפסלין יהא פטול (שם) רלוה ואם כבר ידעתו לאוסה ומיהו מלוה הוא דעפקל לן ולא מיבעי (זבחים מח.).

הדרן עלך מסכת מנחות
[לעיל כט. ע"ש מיהו מה כד. ופ"ש בכל"ש בכורות מג: ופ"ש בכל"ש]

[מנינה יב:]

[ולא רשאות כלל וכ"ל בילקוט]

שבועות מו.

קלגא ה

[נכלים מה: ח. שבת ל. יומא מה. שבועות מו.]

קלגא ה

[נמשנה: לבעליה כי אם ראוה עניה]

ויקרא ג

ויקרא ה

מכלים ג

ויקרא יט

אבות מה. מלין יג. לא:

[יתכן לאיתו אמר לאיתו וכ"ל בזבחים מח.]

מח ב מיי פ"ל מהל' מעה"ב הלכה ה: מחל ע"ש ריש פרקי ב:
[ג"ל בהלכה]

מט ב מיי פ"ל מהל' מעה"ב הלכה ג:

הלומד תורה כמהרה טעם תנא ואמר ק' טמא תורה: בפרק קמא דקידושין (קף מה:) אימה נמתן ואמר אימפא ואמריגן לא פליגי הא ק' הא לה:

ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן. מדרשות אלוקים יש מי שאומר שמתיקון של לויקים ויש מי שאומר ככסיס של אם ואייט דאמריגן בשמונה עשרה בעטרה ואני ישראל ואפילו מהרה בהכה תקבל ברצון ויש אומרים דקאי אהלעיל והשב את העבודה לדביר ביתך ואני ישראל. לא מלאתי יומר:

[וכ"ל בגמ' וכעין ישבר ריש פ' ל' דתענית פ"ק]

[ופי' פ"ל אלים פרקן קן]

הדרן עלך הרי עלי עשרון וסליקא לה מסכת מנחות

[מנחות מדרשות פרקן דרשה פ דף סב:]

[זומא עב: קידושין סה:]

הגהות הב"ח
(ה) רש"י ד"ה כנגדם דעת זכרים ומ"ל: (ב) ר"ח ואם תריסה שבמים שמלמדים בסקב"ה ואין מלמדים מעבודת סוכרים: (ג) ר"ח כדי שנאמר וכו' ויעשה לשני ולא שנאמר ברוך •

[ויקרא ו]

[ולא רשאות כלל וכ"ל בילקוט]

הדרן עלך הרי עלי עשרון וסליקא לה מסכת מנחות

גליון השי"ס רש"י ד"ה מלי דכתיב כו' ולא כתיב סה מוקב • מיין לעיל דף יט ע"ל ומיין מגליון רבה נשרש ל"ח סימן מ' ש"ש ע'

אמר הגלמה בסמכתא יאמר זה ויוציל לזכרון בעורת הש"ם יתברך :

*) הדרן עלך מסכת מנחות והדרך עלן דשתן עלך מסכת מנחות ודעתך עלן לא נתנשי סינן מסכת מנחות ולא תתנשי סינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתרוא תורתך ואמונתנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא **) תניא בר פפא רבי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רבישא בר פפא סורחב בר פפא ארא בר פפא דרו בר פפא :

הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיותיה עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך : ומאירי תרבמני מצותיך כי לשלם הוא לי : יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש : לשולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני : ברוך אתה יי לפדני חוקיך : אמן אמן אמן סלה ועד :

מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלין שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

יהי רצון לפניך ה' אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת מנחות כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמד וללמד לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וחבת כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תכוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם : ותתקיים בי בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמר עליך והקיצותה היא תשיחך : כי בך ידבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : אורך ימים ביימינה בשמאלה עשר וכבוד : ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום :

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולארוא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה ויסליק קודשא בריך הוא בסלכותיה ויקריב בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן :

יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא :

יתברך ושתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמיה דקודשא בריך הוא בריך הוא לעלא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן :

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן :

עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן :

*) [פי' כגון צ"ו דמסכת כתיבים שמיבר לחי מעלמן מסר"ל בספר הזיות תל"ש ע"ב] : **) [בשיטת בסוף הגמרא הרע"ל ז"ל וכן בסוף ריש"ש בגיל בשבת שמות מלגו] :

ויש לומר עוד דרומז הכתוב על הזמן שאין בית המקדש קיים שיהיה האמירה ולימוד בתורת העולה נחשב כעולה ממש כמו שאמרו חז"ל (מנחות קי.), והנה לזה צריך אמונה גדולה לזרז את עצמו ללמוד ולומר עניני הקרבנות, ושיהיה קבוע בלבו כקרבנות ממש, וזה שכתב רש"י ביותר צריך לזרז במקום שיש בו חסרון כיס, היינו אף מעשה הקרבנות והבית המקדש, כדברי **הנועם אלימלך** הנ"ל שכיס מורה לנרתק, דהיינו הגוף שהוא נרתק להנשמה, וכן הוא גוף הקרבנות הוא נרתק לכוונת התורה והמצוה, ועיין שם מה שכתבתי כמה פעמים בשם הרמב"ן (ספר האמונה והבטחון) על הכתוב בשיר השירים (ב, ז) אם תעירו גו' האהבה עד שתחפץ, ועיין שם **בקדושת לוי** על זה הענין (דרוש לשבועות אופן הג'), והתמצית הוא שצריך להכניס האהבה באיזה חפץ עיין שם באורך, ולזה צריך לזרז את עצמו יותר במקום שיש חסרון כיס, דהיינו החפץ כנ"ל, כדי שתחקק האהבת ה' בתוך לבו, והבן:

ויש לומר עוד על דרך מה שכתבתי על הכתוב (דברים כה, יז) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך, והתמצית הוא שעמלק גימטריא ר"ם ועל ידי זה הוא עיף ויגע ולא ירא אלהים, אבל על ידי היראה והשפלות הוא מזרז את עצמו לתקן מה שקלקל ועשה נגד הבורא ברוך הוא וברוך שמו, וכן הוא דר"ך גימטריא זרי"ז, ועיין שם מה שכתבתי על הכתוב (משלי ג, יט) ודרך גבר בעלמה, והתמצית על דרך מה שכתבתי על המאמר חז"ל ביומא (עא.) על הכתוב (משלי ח, ד) אליכם אישים אקרא אלו תלמידי חכמים שיושבים ודומים כנשים ועושים גבורה כאנשים, עיין שם באורך, וזהו ודר"ך גבר בעלמ"ה, פירוש על ידי שהוא שפל בעיני עצמו בבחינת נשים, על ידי זה הוא מזרז את עצמו ויש לו דר"ך גבר, וזה שאמרו ועושין גבורה כאנשים, והנה אמרו חז"ל (קידושין מט:) סימן ליהירותא עניותא, והמדה טובה היא מרובה, ולזאת צריך הרוצה להמשיך פרנסה ועושר להקטין את עצמו, וזה סוד התשובה קודם האכילה כמו שכתבתי כמה פעמים (פרשת ויצא), וזה שכתב רש"י ביותר צריך לזרז במקום שיש בו חסרון כיס ממש, שעל ידי הזירוז הוא מכניע לעמלק שגימטריא ר"ם וממילא לא יהיה לו חסרון כיס, כי ה' שוכן את דכא ושפל רוח (ישעיה נז, טו) וכלום חסר מבית המלך (שבת קנג, א), והבן:

ולבש הכהן מדו בד וגו'. יש לומר דרומז להמשיך ולהלביש הנ' שערי בינה לזעיר אנפין, וכן הוא מד"ו גימטריא נ', ב"ד גימטריא ו', דהיינו הו' קצוות, ומשם למלכות הרמוז בבשר"ו (עץ חיים שער ל"ה פ"ג), וכן הוא בשר בחינת דינא דמלכותא כנודע (שער הכוונות דרושי נרכת השחר), ועל דרך הכתוב (בראשית ג, כג) ויאמר האדם זאת הפעם גו' ובשר מבשרי וגו', ועיין שם בסידור מהרב **רבי יעקב קאפיל** בכוונת הלבושים.

ואומר הכתוב והרים את הדשן וגו', היינו שעל ידי זה הנ"ל הוא

מרים הבחינת דשן, דהיינו הפסולת למקומו הרמתה, ועיין שם מה שכתבתי על המאמר (דברי הימים-ב כט, יא) כי כ"ל בשמים וארץ, וכ"ל היינו הנ' שערי בינה, ולשם הוא מעלה הכ"ל כי שם הוא השורש של כל המדות. וכמו שכתבתי על המאמר (שער הכוונות סוכות דרוש ג) אין הדינים נמתקים אלא בשורשן, ועיין שם מה שכתבתי על ענין עשן הקרבנות והתורה היא נצחית, ועיין שם בילקוט ראובני, ואומר הכתוב ושמו אצל המזבח, היינו כנ"ל שמעלה הכל למקומו הרמתה ומחבר את האהל להיות אח"ד.

ויש לומר עוד דש"ן עם הכולל גימטריא שנ"ה, והיינו על דרך אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישעי' א, יח) והכל עולה למקום אחד, שעל ידי זה הנ"ל הזדונות נעשים לו כזכיות כמו שאמרו חז"ל (יומא פו:), והתשובה היא בבינה כנודע (זוה"ק רע"מ ח"ג קכב.), וזהו ושמו אצל המזבח היינו שנעשים זכיות כנ"ל.

ויש לומר עוד על דרך מה שכתוב בספרי יראים (ענודת ישראל פרשת נא) שרש"ע הוא צירוף שע"ר, והיינו שעושה ממנו שער לעבודת ה', וכמו שאמרו חז"ל (יומא פו:) באותו מקום ובו', וכמו שכתבתי כמה פעמים על זה המאמר ועל המאמר בספרי יראים להבחין טוב מרע, ועל המאמר (תהלים נא, טו) אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו וכהנה, וזהו ושמ"ו גימטריא רצו"ן וצנו"ר, והיינו כנ"ל שעושה רצון וצנור ושער לעבודת ה',

והבן:

ויש לומר עוד על דרך מה שכתבתי כמה פעמים שאין הדינים נמתקין אלא בשורשן והיינו בבינה והוא סוד יציאת מצרים, ולזה נזכר נ' פעמים יציאת מצרים בתורה כמו שכתוב בספרי קבלה (מיקו"ז עט:) ויציאת מצרים היא נצחית, כדכתיב (ויקרא כב, לג) המוציא אתכם מארץ מצרים לשון הוה. ועיין שם **באור המאיר** על זה הכתוב. שעל ידי זה אנחנו יוצאים תמיד ממיצר י"ם, וזה שאמר הכתוב ולבש הכהן, היינו העובד ורוצה להמשיך חסד הרמוז בכהן כנודע (לקוטי מוהר"ן פרשת יתרו), מד"ו, היינו נ' שערי בינה כנ"ל, ב"ד, היינו התפארת סוד הוא"ו כנ"ל והיא סוד הרחמים כנודע (פע"ח שער הקרבנות פ"ז די"ג ע"ב).

ואומר הכתוב ומכנסי ב"ד ילבש על בשרו כנ"ל, והיינו שלובש רחמים ומכניע הדינים הרמוזים בבשרו, והרים את הדש"ן עם הכולל גימטריא שנ"ה כנ"ל המורה לחטאים וגבורות, וכן היא האש מורה לזה כנודע (זוה"ק רע"מ ח"ג רנה.), והכהן שעובד הוא מרים אותן לשורשן וממתיקם, והנה ידוע שעל ידי המתקת הגבורות ממשיך עוד מזון ופרנסה, וזה שאמר הכתוב ושמו אצל המזב"ח, גימטריא ז"ן ואוכ"ל, וגם גימטריא אל הוי"ה, ועל דרך מה שכתבתי על המאמר (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו גו' המזב"ח וכהנה.

ועל דרך פשוט יש לומר על המזבח, היינו על דרך מה שאמרו חז"ל (סנהדרין מג:) על המאמר (תהלים נא, יט)

מדרש רבה - העפורים

לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִמָּהֶם׳] רַ׳ מֵאִיר אוֹמֵר, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים לִהְיוֹת קוֹרִין לְאַחֵיהֶן וּלְאַחְיוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן בִּסְעוּדָה. רַ׳ תַּנְחוּם בְּרַ׳ חִיָּא אָמַר, לְהִטָּפֵל בָּהֶם הָלְכוּ, שֶׁקִּדְּשׁוּ לָהֶם נָשִׁים, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (שם א, ה) ׳וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיְקַדְּשֵׁם׳, עַל דַּעְתֵּהּ דְּרַ׳ תַּנְחוּם בְּרַ׳ חִיָּא דְּאָמַר שֶׁקִּדְּשׁוּ לָהֶם נָשִׁים, נִטְפְּלוּ בָּהֶם וְהָלְכוּ. עַל דַּעְתֵּהּ דְּרַ׳ מֵאִיר דְּהוּא אָמַר שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים לִהְיוֹת קוֹרִין לַאֲחֵיהֶם וּלְאַחְיוֹתֵיהֶם בִּסְעוּדָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יא, יח) ׳וְאֶל הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ [לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר׳]. (איוב א, ה) ׳וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְהֶעֱלָה [עֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם׳] אָמַר רַ׳ יוּדָן, בַּר חִלְפַּי בָּעֵי, ׳מִסְפַּר׳ יָמִים, אוֹ ׳מִסְפַּר׳ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, אוֹ ׳מִסְפַּר׳ כָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם א, ה) ׳כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם׳ הָדָא אָמַר, אֵין הָעוֹלָה בָּא אֶלָּא עַל הִרְהוּר הַלֵּב. ✓ רַ׳ אַחָא בְּשֵׁם רַ׳ חֲנִינָא בַּר פָּפָא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים, לְשֶׁעָבַר הָיִינוּ מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת וּמִתְעַסְּקִין בָּהֶן, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין קָרְבָּנוֹת מַהוּ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וְאַתֶּם מִתְעַסְּקִים בָּהֶם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם מַקְרִיבִין אוֹתָן. רַ׳ הוּנָא אָמַר תַּרְתֵּי, אֵין כָּל הַגְּלִיּוֹת הַלָּלוּ מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בִּזְכוּת מִשְׁנָיוֹת, מַה טַּעְמָא, (הושע ח, י) ׳גַּם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם׳. רַ׳ הוּנָא אָמַר חָרֵי, (מלאכי א, יא) ׳כִּי מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ [לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה׳] וְכִי יֵשׁ מִנְחָה טְהוֹרָה וּקְמִיצָה וְהַקְטָרָה בְּבָבֶל, אֶלָּא אֵיזוֹ, זוֹ מִשְׁנָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וְאַתֶּם מִתְעַסְּקִים בַּמִּשְׁנָה כְּאִלּוּ אַתֶּם מַקְרִיבִין קָרְבָּן. שְׁמוּאֵל אָמַר, (יחזקאל מג, יא) ׳וְאִם נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר עָשׂוּ [צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וְגוֹ׳ וְיִשְׁמְרוּ אֶת כָּל צוּרָתוֹ וְאֶת כָּל חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם׳] וְכִי יֵשׁ צוּרַת הַבַּיִת עַד עַכְשָׁיו, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וְאַתֶּם מִתְעַסְּקִים בּוֹ כְּאִלּוּ אַתֶּם בּוֹנִין אוֹתוֹ. אָמַר רַ׳ אַסִּי, מִפְּנֵי מָה מַתְחִילִין לַתִּינוֹקוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְאֵין מַתְחִילִין בְּבְרֵאשִׁית, אֶלָּא שֶׁהַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִין וְהַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִין, יָבוֹאוּ טְהוֹרִין וְיִתְעַסְּקוּ בִּטְהוֹרִים.

ד. רַ׳ אַבָּא בַּר כָּהֲנָא וְרַ׳ חָנָן, תַּרְוֵיהוֹן בְּשֵׁם רַ׳ עֲזַרְיָה דִּכְפַר

להטפל בהם הלכו לעזור להם בצרכי הקידושין והסעודה ח״ו. ׳ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם׳ לאחר שנשלמו ימי המשתה שעשו קודם הקידושין [שכך היה מנהגם כמ״ש לקמן יא, ב], – שלח איוב להם שיקדשו את הנשים שלקחו. נטפלו בהם והלכו – לאחר הקידושין, ושוב לא היה להם משתה ביחד, כי ׳ויקדשם׳ הוא מלשון ׳קידושין׳ ולא סעודה, אבל לר׳ מאיר ׳ויקדשם׳ הוא מלשון אכילה, שהיה איוב עושה להם סעודה נוספת בביתו וקודם לכן היה מטהרם בהקרבת עולות בכדי שיבואו לביתו כשהם נקיים ח״ל. בר חלפי בעי חכם ששמו ׳בר חלפי׳ נסתפק בפירוש הפסוק – ׳מספר׳ ימים אם מנין העולות היו כפי מספר ימי המשתה. או ׳מספר׳ בניו ובנותיו שהיה מנין העולות כמספר בניו ובנותיו. או ׳מספר׳ כל קרבנות שבתורה שהיה מנין העולות כמספר סוגי קרבנות העולה הכתובים בתורה. ׳אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם׳ שבעבור המשתה זחה דעתם ונכשלו במחשבה רעה כנגד ה׳, ואמר ׳ברכו׳ בלשון הפוך מחמת כבוד ה׳. אין העולה בא אלא על הרהור הלב שהעולות היו לכפר על מה שחטאו בלבם, ו׳מספר׳ העולות היה כמספר בניו לכפר על כל אחד מהם. ר׳ אחא בשם ר׳ חנינא בר פפא וכו׳ בא לדרוש את מה שנאמר כאן ׳זאת תורת העולה היא העולה׳, שלימוד תורת העולה חשובה לפני הקב״ה כקרבן העולה. ר׳ הונא אמר תרתי הביא שני פסוקים נוספים לדרוש מהם את מעלת למוד הלכות הקרבנות. אלא בזכות משניות שכתוב בהם גם את כל דיני הקרבנות בהרחבה ובפרטות והוא מתעסק בהם, ׳כי יתנו בגוים עתה אקבצם׳ ׳יתנו׳ הוא כמו ׳יִשְׁנוּ׳ ולשון זה נאמר על למוד המשניות שנקראו בלשון ארמי ׳מתניתין׳, ובזכות זה ׳עתה אקבצם׳ שיקבוץ ויכנס הקב״ה את הגליות. ר׳ הונא אמר חורי אמר עוד דרשה אחרת בזה. וכי יש מנחה טהורה וקמיצה והקטרה בבבל ונקט את בבל כיון שבזמן נבואת מלאכי היתה עיקר הגולה בבבל והיא שוכנת במזרח ארץ ישראל כמ״ש ׳ממזרח שמש׳. וכי יש צורת הבית עד עכשיו באותו הזמן שנאמרה נבואה זו ליחזקאל, שהרי כבר חרב בית המקדש ואיך הוא אומר ׳וישמרו את כל צורתו׳. מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים כשמתחילים ללמדם את המקרא, ודורש ׳זאת תורה העולה היא העולה׳ שתורת העולה היא הָעוֹלָה ראשונה בלימוד התינוקות. ובתנחומא כתב, שלמוד התינוקות הוא זה שחשוב לפני הקב״ה כהקרבת הקרבנות יפ״ת.

פרשת צו

פרק ו

וידבר ה' וגו' צו את אהרן וגו'. זה שאמר הכתוב כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים (תהלים פט, ז). בלעם הרשע היה סניגורן של אומות העולם ואמר הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן (מיכה ו, ז) רוצה הוא מה שאתם מקריבים לו לוג שמן, ממה שאתם מקריבים לו ריבי רבבות נחלי שמן. מה הקריב אברהם לפניו לא איל אחד, שנאמר וירא והנה איל אחד אחר וגו' (בראשית כב, יג). אם רוצה אנו מקריבין לו אלפי אילים. מה הקריב לו אברהם, בנו, אני אתן פשעי בכורי לו בני ובתי, שנאמר האתן בכורי פשעי (מיכה שם) זה בנו הבכור. פרי בטני חטאת נפשי (מיכה שם) זה בני ובתי. ראה כמה היה בלעם הרשע ערום התחיל לומר את שבעת המזבחות ערכתי (במדבר כג, ד). אמר מזבחות אלא המזבחות אמר משנברא אדם עד עכשיו שבע מזבחות בנו אני מקריב שבעה כנגדן. למה היה אותו רשע דומה, לטבח שהיה מוכר בשוק והיתה חנות מלאה בשר, וראה הלוגסטוס [פי' הממונה על מכס הכשר] מסתכל בבשר. ראה אותו טבח שהיה מסתכל בבשר א"ל מרי כבר שלחתי אופסנון [פי' כשר טוב ושמן] לביתך. כך בלעם א"ל הקב"ה, רשע, מה אתה עושה. א"ל את שבע המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח (שם). א"ל הקב"ה רשע אלו הייתי מבקש קרבן הייתי אומר למיכאל ולגבריאל והיו מקריבין לפני, שנאמר כי מי בשחק יערך לה' ידמה לה' בבני אלים. בני אברהם, יצחק שהן אילי עולם. אין אני מקבל קרבנות אלא מישראל, שנאמר צו את אהרן ואת בניו לאמר וגו'.

וזה שאמר הכתוב שנאה תעורר מדנים (משלי י, יב). שנאה שנתן אהרן בין ישראל לאביהן שבשמים, תעורר מדנים, עוררה עליהן דיני דינים. א"ר אסי מלמד שהיה (הקב"ה) [אהרן] נוטל את הקורנס (ופותחו) [ופוחסו] להם ואומר להם דעו שאין להם ממש. הוא שהקב"ה אומר למשה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי (שמות לב, לג) הה"ד ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו (דברים ט, כ). רבי יהודה דסיכנין בשם רבי לוי אמר אין השמדה הכתובה כאן אלא כילוי בנים כד"א ואשמיד פריו ממעל וגו' (עמוס ב, ט). ועל כל פשעים תכסה אהבה (משלי שם), תפלה שנתפלל משה עליו מה נתפלל עליו רבי מני דסיכנין בשם רבי לוי מתחלת הספר עד כאן כתוב והקריבו בני אהרן

ציון המדרש מא תנחומא צו, א. מב ויקרא רבה פ"ז, א.

ברית אברהם

וידבר ה' זה שאמר הכתוב כי מי בשחק יערוך לה' עד איני מקבל קרבנות אלא מישראל וכו'. (עיין

ונתנו בני אהרן (שם, ז), וערכו בני אהרן (שם, ח), והקטירו בני אהרן (שם ג, ה). אמר הקב"ה באר שנואה ומימיה חביבין, לעצים חלקת כבוד בשביל בניהם, כדתנן כל העצים כשרים לקרבן מזבח חוץ משל זית ומשל גפן, ולאהרן אי אתה חולק כבוד בשביל בניו. א"ל הקב"ה אי אתה מקריב תפלתך אני מקרבו, ולא עוד אלא שאני עושה אותו עיקר ובניו טפילה, צו את אהרן ואת בניו.

תורת העולה. א"ר אבא בר יודן משל למלך שכבדו אוהבו בחבית של יין ובכלכלה של פירות, א"ל המלך זו היא דורון. א"ל אדוני המלך לפי שעה כבדתי אותך, אבל כשתכנס לבית יודע במה אכבדך. כך אמר הקב"ה למשה זאת תורת העולה היא העולה, אמר לפניו, רבון העולם, לפי שעה הקרבתי אותה אבל כשתיטיב ברצונן את ציון ותבנה ירושלים אז תחפוץ

זבחי צדק עולה וכליל וגו' (תהלים נא, כא).

שמעון בן יוחאי אין העולה באה אלא על הירהור הלב. רבי לוי אמר מקרא מלא הוא עולה על רוחכם (יחזקאל כ, לב). ממי את למד, מבניו של איוב דכתיב והשכים בבקר והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם (איוב א, ה). הדה דתנינן העולה באה אלא על הירהור הלב. רבי אחא בשם רבי אחא בר פפא כשהיה בית המקדש קיים היו מקריבין כל קרבנות שבתורה עכשיו מהו להתעסק בהן, א"ל הקב"ה הואיל ואתם עוסקין בהן מעלה אני עליכם כאילו אתם מקריבין אותן. רבי חנינא אמר תרתי אין הגליות מתקבלות אלא בזכות משניות, שנאמר כי יתנו בגוים עתה אקבצם (הושע ח, י). רבי חנינא אמר חורי, אמר שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה (מלאכי א, יא) כי יש קמיצה והקטרה בבבל, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקין בהם מעלה אני עליכם כאילו אתם מקריבין אותן. א"ר אסי מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים יתחילו להן בראשית, אמר הקב"ה הואיל והתינוקות טהורין והקרבנות טהורות יבאו טהורים ויעסקו בטהורות. ברכיה ורבי חנן בשם רבי עזריה למלך שהיו לו שני מגריסין ועשה לו הראשון תבשיל ואכלו וערב לו, והשני ואכלו וערב לו. ואין אנו יודעין איזה ערב לו יותר, אלא ממה שצוה אבי עשה לי כתבשיל הזה אנו יודעין של שני ערב לו יותר. כך הקריב לו נח קרבן וערב לו, שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח (בראשית ח, כא), והקריבו ישראל קרבן, שנאמר תשמרו להקריב לי במועדו (במדבר כח, ב). אין אנו יודעין איזה ערב לו יותר, אלא ממה שמצוה את משה וא"ל אמור אל בני ישראל תורת העולה היא העולה, אנו יודעין של ישראל ערב לו יותר, שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם (מלאכי ג, ד), כימי משה. וכשנים קדמוניות (שם), כימי שלמה. ד"א כימי נח, הה"ד כי מי נח זאת לי וגו' (ישעיה נד, ט). וכשנים קדמוניות, כשני הבל, שלא היה לא"ז בעולם. רבי אבין אמר תרתי, רבי אבין אמר משל למלך שהיה מיסב על אקוביטון שלו

ציון המדרש מג שם, ב. מד שם, ג. מה שם, ד.

ברית אברהם

אמר זה נכלי ממדה עלה קמ ע"ג): חביבין. חוץ משל זית וכו'. משנה היא ממקבת בפרק ג וס"ל הטעם מפני שנא מהם שמן לא יין לנסך: לפי שעה. לפי הטעה שאתה עומד לקרבו ר"ל במדבר: זאת תורת העולה. גרסינן העולה. לשון תימה הלא מזער היא: הכי גרסינן לשעה הקריבו לפניך: הרהור הלב. דייק הוא העולה כמא דאמר אמר והעולה על רוחכם: בזכות משניות. שמונין הלכות קרבנות: יתנו. כמו ישנו בלשון ארמי משנה מתני: מגרישין. נחתומים מבשלי מאכלות: שלא היתה עבודה זרה בעולם. לפיכך היתה אהובה לפני המקום וכל לעתיד בעטר ממשלת עבודת אלילים מן הארץ: אקוביטון. כסא שיש לו סמיכות מכל לד כך פירש הערוך:

הלילה יותר מצערו של חסרון כיס. ומכאן למדו רז"ל לומר שסתם כהנים זריזים הם כי הכתוב זרזם באמרו צו את אהרן ואת בניו לאמר לדורות שכולם יהיו מזורזים בעבודה ויעבירו שינה מעיניהם ותנומה מעפעפיהם ויתעסקו בעבודה כל הלילה עד הבוקר.

ובענין חסרון כיס האמור כאן רבו הדיעות ואוסיף לקח טוב משלי לפי שהעולה מכפר על הרהור הלב ומצינו בירושלמי מעשה בר' יוחנן דאבד ליה כיסיתיה ובעון מיניה אורייתא ולא ידע אמרין ליה וכי מפני דאבדה כיסיתיך אבדה דעתך אמר להו דעתא בלבא תליא ולבא בכיסא תליא. מכאן ראיה שחסרון כיס יהולל חכם ויאבד לב מתנה אשר נתן לו אלהים לחשוב בחרושת עץ חיים והשיאו לבו לחשוב ולהרהר בעבירה. ואם לא עשה הכהן קרבן זה כמשפט צריך לעשות אחר והראשון בטל ואבד כך פירשה בחזקוני ועל ידי חסרון כיס זה יאבד דעתו ולבו ויבא לידי הרהור עבירה ואז לא יהיה גם הקרבן השני כפרה על ההרהור שהרי הוא מצוה הבאה בעבירה ואיך יכפר על הרהור והרי הקרבן מוסיף לו הרהור עבירה על ידי חסרון כיס לפיכך הכהן צריך זירוז ביותר בקרבן העולה דוקא.

דבר אחר לפי שכל פרשה זו ציווי אל הכהנים לאמר לדורות ללמדם זאת תורה העולה ותורת החטאת וכן כל תורת קרבנות והלימוד מסתמא הוא בחנם כאמרו רז"ל מה אני בחנם אף אתם בחנם ועוד שהכהנים מסתמא אינן עשירים כי אין להם חלק בארץ וארוחתם דבר יום ביומו מן שלחן גבוה ומחמת חסרון כיס שבהם חיישינן שמא יאבדו דעתם התלויה בכיס על כן בא לזרזם ואמר לו צו את אהרן ואת בניו לאמר היינו לאמר לדורות וללמדם זאת תורת העולה וכן כל זאת תורת הנאמרים בכל הפרשה כי הכל תורת כהנים הוא ושפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו על כן בא לזרזם לחזק לבם בתורת ה' ללמדם לדורות ושלא יקרה להם כדרך שקרה לרבי יוחנן שבעון מיניה אורייתא ולא ידע אלא כעין שנאמר שאל נא את הכהנים תורה וגו' וכדשמואל דאמר לא אשתבש כהני.

את אהרן ואת בניו. בכל סדר ויקרא לא הוזכר אהרן כי אם בני אהרן ואמרו במדרש שרחקו הקב"ה בעבור עון העגל ומשה קרבו בתפלתו ואמר בור שנואה ומימיה חביבין כו' כדאיתא בילקוט וטעמו של דבר כי כל הקרבנות של פרשת ויקרא מדברים על הרוב מאותן הקרבנות הבאים על החטא ואילו לא חטאו בעגל לא היו צריכים לאותן קרבנות כלל כמו שנאמר כי לא דברתי את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח ואמרו המפרשים דוקא ביום הוציאי אותם קודם שחטאו בעגל לא צויתים על דברי עולה וזבח אבל אחר שחטאו בעגל צויתים על משכן וקרבנות כי היו צריכין אז לכפרות.

ולפי שאהרן שעשה העגל היה סבה אל הקרבנות על כן נתרחק מעשייתם כי אין קטיגור נעשה סניגור עד שקרבו משה בתפלתו ואמר לעצים חלקת כבוד בשביל בניהם כדתנן כל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית וגפן כו' והוא לפי שמקריבים על המזבח יין ושמן התולדות על כן ניצולו העצים שהם אביהם שלא ישרפו במערכה כך אהרן יהיה ניצול בשביל בניו כי אמר ה' להשמיד כל פריו והועילה תפלת משה לחצאין ובעבור החצי שנשרפו יצא אביהם בדימוס והקב"ה הודיע דרכיו למשה שכך יהיה שיתקדש הבית בבניו של אהרן ועל זה בנה משה יסוד תפלה זו.

זאת תורת העלה היא העלה על מוקדה. הוא העולה מיותר לגמרי והסכימו המפרשים לומר שבא להודיע שכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה ועל זה אמר זאת תורת העולה העוסק בתורת העולה היא העולה זהו טוב כמו הקרבת העולה עצמה והוא קרינן היא מוסב על ספר התורה כי ספר לשון זכר ותורה לשון נקבה על כן נאמר הוא העולה וקרינן היא ויש שאומרים הוא העולה שנחשב לו עסק התורה שנקראת תושיה שמתשת כחו של אדם כאילו הקריב הוא את עצמו לעולה ואל תאמר שעסק התורה (אינה) דומה להקרבת עולה על דבר העברה שהרי באמת אין כאן לא מוקד אש ולא מזבח תלמוד לומר על מוקדה על המזבח כי אש התורה אשר בקרבו דומה לאש המזבח.

והודיע לנו הכתוב שזמן העולה כל הלילה עד הבקר ועוד שעד הבקר מיותר ללמוד דעת את העם על צד הרמז כמו שזמן העולה כל הלילה עד הבקר כך הזמן המוכן לזה שהעוסק בתורת עולה דומה כאילו הקריב עולה הוא בזמן הגלות שנמשל ללילה כי אז צריכין ישראל לשלם פרים שפתותיהם ועד הבקר ולא עד בכלל כי בזמן שיעלה בוקרן של ישראל אז יעלו על מזבח ה' פרים ממש כמו שכתוב ה' שפתי וגו' ואימתי אני מבקש שתקבל ניב שפתי כי לא תחפוץ זבח ואתנה ולשון כי מורה על הזמן ורצה לומר כי יהיה זמן שלא תחפוץ זבח ועל אותו זמן אני מבקש שתקבל ארשת שפתי במקום הקרבן כי על ידי העסק בתורת קרבנות יבא האדם גם כן לידי רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה ומדקאמר לא תבזה שמע מינה שעסק הקרבן עצמו נבחר לה' יותר מן העוסק בתורת עולה ומה שכתוב זאת תורת העולה היא העולה היינו דוקא כל הלילה בגלות כשאין זבח ומנחה וזה שכתוב אחרי כן הטיבה ברצונך את ציון וגו' ואז תחפוץ זבחי צדק אז יעלו על מזבחך פרים.

ויכול להיות שעל זה נאמר עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר שהנביא מוכיחם שיבואו בית ה' בעולות ושלמים שהבשר נאכל לבעלים ואל תסבבו חורבן הבית וביטול הקרבנות ואל תשענו על משענת קנה רצוף אהבה לומר שיכולין אנו לפטור עצמנו מן הקרבנות בדברי עולה וזבח היינו שיח שפתותינו כי לא צויתי את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח דוקא על הדברים של עולה וזבח לא צויתי ביום הגאולה דהיינו ביום הוציאי אותם מארץ מצרים כי זהו בוקרן של ישראל והכתוב אומר שזאת תורת העולה היא העולה דוקא כל הלילה עד הבקר ולא עד בכלל כי הבקר זמן לקרבן ממש.

ואמר ואש המזבח תוקד בו אם בסתם אש הוא מדבר רצה לומר תוקד בו באדם המקריב הקרבן כי אש קדחה באפו מצד היותו נבהל ונרתע לאחוריו לומר מה זה עשיתי כי הרעותי מעשי וקפחתי חיי כי הייתי ראוי לכל הדינין הללו ונמצא שאש המזבח פועל בו וגורם לו לשוב בתשובה ואם באש דת התורה ידבר פשוט שהוא תוקד בו ממש ושורף בו כל מחשבה רעה וכל הבהמות שבו.

ועל צד הרמז שהזכיר חשכת הגלות שנמשל ללילה ובעצם הזמן ההוא ממרום שלח ה' אש ביעקב ויש לחוש פן חס ושלום מנפש ועד בשר יכלה ואיה הבקר אשר אמר על כן אמר שאש של מעלה שורף ואינו מכלה כי אש המזבח תוקד בו בישראל כי כל אש שלמעלה כן טבעו ששורף ואינו מכלה ואש המזבח יוכיח וכאמרו רז"ל פושעי ישראל אין אש של גיהנם שולט בהם קל וחומר ממזבח הזהב

שלא היה עליו כי אם כעובי דינר זהב ולא נשרף קל וחומר אלו שמלאים מצות כרימון ומסיק בתנחומא שאש של מעלה כך טבעו ששורף ואינו מכלה וראיה מן אש דסנה כי הסנה איננו אכל. וזה לימוד נפלא על מה שכתוב ממרום שלח ה׳ אש לומר לך אשיו משום חציו כי חציו כלים וישראל אינן כלים כך אשיו אשר שלח ה׳ ממרום הוא ולא יבער בם לכלותם אלא אש הדומה לאש המזבח תוקד בו עד הבוקר עד שיעלה בוקרן של ישראל.

ומה שאמרנו כל הלילה עד הבקר רמז לזמן הגלות פירוש זה מוכרח מן המדרש שמסיק בילקוט זאת תורת העולה אמר ר׳ אבא בר יודין משל למלך שכבדו אוהבו בחבית של יין וכלכלה של תאנים אמר לו המלך זו הוא דורון אמר לו אדוני המלך לפי שעה כבדתיך אבל כשתכנס לפלטין אתה יודע במה אני מכבדך כך אמר הקב״ה למשה זאת תורת העולה היא העולה בתמיה. אמר לפניו רבונו של עולם לפי שעה הקרבתי אותה אבל כשתטיב ברצונך את ציון ותבנה חומות ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל. וקשה על מדרש זה היכן רמוז בפסוק תשובה זו כי הקושיא כאן והתשובה בספר תהלים.

אלא ודאי שבעל מדרש זה סמך על יתור עד הבקר הנאמר כאן ודרש משה השיב להקב״ה דוקא כל הלילה בעולם הזה הנמשל ללילה תקבל זה ועד הבקר לזמן הגאולה כשיעלה בוקרן של ישראל דהיינו כשתטיב ברצונך את ציון ולא עד בכלל כי אז תחפוץ זבחי צדק ונקט אגב שטפיה לשון הפסוק שבתהלים אבל כל תשובה זו הוציא מן יתור עד הבקר.

וכונת המאמר הוא שהעולה של העולם הזה באה על חטא ההרהור וכי זה כיבוד ודורון כי אין כבוד לה׳ שיחטא ויביא קרבן כי יותר היה טוב שלא יחטא ולא יביא קרבן כי קרבן זה אינו דורון אלא תשלום החטא וכי מכבדין את המלך בתשלום חובו ועל כן הביא משל מן התאנים ויין לפי שנאמר כענבים במדבר מצאתי אבותיכם כתאנה בבכורה כי במדבר היו ישראל חוטאים ורעים מתוכם ומברם כמו שיתבאר בע״ה בפסוק והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה עיין שם ובזה המשילם לענבים שנראין יפים מבחוץ ובתוכם פסולת וגרעינן והתאנים יש להם עוקץ מבחוץ כדמסיק בילקוט פרשת לך לך בענין המילה מה התאנה אין בה פסולת כי אם עוקצה כו׳ והיין הוא אחר הסרת הפסולת שבתוכו וכלכלה של תאנים הוא אחר שחתכו העוקצין והמשיל עליהם הקרבנות המכפרים בעד חטא המעשה והרהור שמבית ומחוץ.

ובאה התשובה על זה כל הלילה בעולם הזה בעוד היות האדם מסוכך בחשכת חומרו אז אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא דוקא כל זמן היותו בארץ מחובר בחלק הארצי החומרי שבו. אמנם כשיעלה בוקר הגאולה אז יוסר לב האבן מקרב ישראל אז תחפוץ זבחי צדק לא עולה וחטאת אלא שלמים הבאים דרך צדקה ודורון אז יעלו לרצון פרים הבאים דרך צדקה ודורון וזה פירוש יקר.

על מוקדה על המזבח. שלשה יקידות נזכרין בפרשה ומהרי״א פירש שהם כנגד ג׳ תפלות כי התפלות כנגד התמידים תקנום תפלות השחר כנגד תמיד השחר. ותפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים ותפלת ערבית כנגד איברים ופדרים שזמנם כל הלילה. וזהו שכתוב

על מוקדה כל הלילה עד הבקר כנגד תפלת ערבית שזמנה כל הלילה עד הבקר ועל זה אמר ואש המזבח תוקד בו. ואחר כך אמר והאש על המזבח תוקד בו וביער עליה הכהן עצים בבקר בבקר כנגד תפלה של שחרית ואחר כך אמר אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה וזאת תורת המנחה זהו כנגד תפלת מנחה עד כאן תורף דבריו. וכדמות ראיה לדבריו שהתפלה רמוזה בלשון יקידה לפי שנאמר בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני.

והנני מוסיף על דבריו להביא על זה ראיות בריאות וטובות כי מתחילה אמר ואש המזבח תוקד בו אין כאן שום אזהרת לאו כי אם עשה ובשניה נאמר לאו ועשה שנאמר והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה תוקד בו עשה לא תכבה לא תעשה ובשלישי נאמר גם כן לאו ועשה והוסיף בו ענין התמידות שנאמר אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה וכל זה לא נכתב על צד הקרי כי אם לכונה גדולה ונפלאה.

וזה לפי שתפלת ערבית רשות ואינה חובה על כן לא נאמר בה שום לאו ואפילו העשה אינו עשה גמור כי אין ציווי אל האש שהרי נאמר ואש המזבח תוקד בו ותפלת שחרית חובה ואסור לבטלה על כן הוסיף לאו דלא תכבה ותפלת המנחה נוסף על לאו דלא תכבה אמר אש תמיד המורה על התמידות שלא יבטל על ידי שום עסק בעולם כדמסיק במס׳ ברכות אמר רבי חלבו לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה שכן אליהו לא נענה כי אם בתפלת המנחה כו׳ רבי נתן אומר אף בתפלת ערבית שנאמר תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב רבי נחמן בר יצחק אמר אף בתפלת שחרית שנאמר ה׳ בקר תשמע קולי בוקר אערוך לך ואצפה הנך רואה שלשון תמיד ולשון לעולם מורים על הזריזות והתמידות בתפלת המנחה על כן נאמר כאן אש תמיד ולהלן אמרו לעולם יזהר אדם כו׳.

אך מאמר זה עדיין צריך למודעי כי ג׳ דיעות אלו לא נזכרו כסדר מדריגתן כי היה לו לקבוע דברי רבי נתן באחרונה כדי לסדרן דרך לא זו אף זו לא זו מנחה אלא גם שחרית ולא זו שחרית אלא אפילו ערבית. על כן נראה לפרש ששלשתן מדברים מתפלת המנחה לבד שכל אחד מהם מוסיף זמן למנחה כדמסיק בטור אורח חיים סימן ק״ח על המבטל איזו תפלה אם יש לה תשלומין אם עבר ולא התפלל שני תפלות כי לדברי בעל הלכות גדולות יש תשלומין אפילו אם עבר שני תפלות ולדברי רבינו יונה אפילו אם עבר יומו כדמסיק בבית יוסף על כן ראו שלשה אמוראים אלו לדבר במעלה תהלת תפלת מנחה כי ר׳ חלבו אומר לעולם יזהר בתפלת מנחה כדרך שנאמר אש תמיד שלא יבטלם בשום עסק בעולם.

רבי נתן מוסיף ליתן זמן למנחה אף אם נאנס ולא התפלל מנחה מכל מקום יזהר לשלם התפלה בערבית הסמוכה לה וזה שאמר אף בתפלת ערבית רצה לומר שיהיה נזהר להתפלל מנחה אף בערבית שנאמר משאת כפי מנחת ערב וקשה למה קרא לערבית מנחה אלא ודאי שמדבר במי ששכח להתפלל מנחה שמתפלל ערבית שתים מתחילה ערבית והשניה לתשלומי מנחה לכך נאמר על תפלת ערבית תכון תפלתי קטורת לפניך זו תפלת ערבית הבאה בשעת הקרבת הקטורת בין הערבים דהיינו בשעת העלאות הנרות ואחר כך יתפלל אחת למנחה הוא שקראה מנחת ערב.

ורבי נחמן הוסיף לומר עוד אף בשחרית רצה לומר אף בשחרית יש תשלומין למנחה